

**ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

Τεύχος Α΄

**Α΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
9ος τόμος**

**Υπεύθυνος για το Παιδαγωγικό
Ινστιτούτο
Κώστας Μπαλάσκας,
Σύμβουλος Π. Ι.**

**Επιμέλεια Έκδοσης
Πολυτίμη Γκέκα**

**Επιμέλεια εξωφύλλου:
Βάσω Αβραμοπούλου**

**Εικόνα εξωφύλλου:
Νίκος Χατζηκυριάκος – Γκίκας
(1906–1994), Μάντρες στην Ύδρα**

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

***Ομάδα Εργασίας Υπουργείου
Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και
Θρησκευμάτων***

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

**Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ
Δ. ΚΑΡΒΕΛΗΣ
Χ. ΜΗΛΙΩΝΗΣ
Κ. ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ
Γ. ΠΑΓΑΝΟΣ
Γ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ**

9ος ΤΟΜΟΣ

με την βροντή ερωτεύεσαι κι
απιδρομάς* και παίζεις
με τ' άγρια αστροπέλεκα και
βασιλιά σε κράζουν
του κάμπου τα πετούμενα και
του βουνού οι πετρίτες.*

Έτσι εγεννήθηκε μικρός κι
ο πόθος μου στα στήθη
10 κι απ' άφαντο κι απ' άπλερο*
πουλάκι, σταυραϊτέ μου,
μεγάλωσε, πήρε φτερά, πήρε
κορμί και νύχια
και μου ματώνει την καρδιά, τα
σωθικά μου σκίζει·
κι έγινε τώρα ο πόθος μου
αϊτός, στοιχειό και δράκος

απιδρομώ: παίρνω φόρα για να
τρέξω, ορμώ.

πετρίτης: είδος γερακιού.

άπλερος: χωρίς φτερά.

κι εφώλιασε βαθιά βαθιά μες
στ' άσαρκο κορμί μου
15 και τρώει κρυφά τα σπλάχνα
μου, κουφοβοσκάει τη νιότη.
Μπεζερίσα* να περπατώ στου
κάμπου τα λιοβόρια.*
Θέλω τ' αφήλου* ν' ανεβώ·
ν' αράξω θέλω, αϊτέ μου,
μες στην παλιά μου κατοικιά,
στην πρώτη τη φωλιά μου,
θέλω ν' αράξω στα βουνά, θέλω
να ζάω* μ' εσένα.
20 Θέλω τ' ανήμερο καπρί,*
τ' αρκούδι, το πλατόνι,*

μπεζερίζω: (λ. τουρκ.) κουράζομαι,
βαριέμαι.

λιοβόρι: λίβας.

τ' αφήλου: ψηλά.

ζάω: ζω.

καπρί: αγριογούρουνο.

πλατόνι: ελάφι.

καθημερινή μου κι ακριβή να τα
'χω συντροφιά μου.
Κάθε βραδούλα, κάθε αυγή,
θέλω το κρύο τ' αγέρι
να 'ρχεται από την λαγκαδιά,
σαν μάνα, σαν αδέρφι
να μου χαϊδεύει τα μαλλιά και
τ' ανοιχτά μου στήθη.

25 Θέλω η βρυσούλα, η ρεματιά,
παλιές γλυκιές μου αγάπες
να μου προσφέρουν γιατρικό
τ' αθάνατα νερά τους.
Θέλω του λόγκου τα πουλιά με
τον κελαϊδισμό τους
να με κοιμίζουν το βραδύ, να με
ξυπνούν το τάχυ.*
Και θέλω να 'χω στρώμα μου
να 'χω και σκέπασμά μου
30 το καλοκαίρι τα κλαδιά και τον
χειμών' τα χιόνια.

το τάχυ: το πρωί.

Κλωνάρια απ' αγριοπρίναρα,
φουρκάλες* από ελάτια
θέλω να στρώνω στοιβανιές* κι
απάνου να πλαγιάζω,
ν' ακούω τον ήχο της βροχής
και να γλυκοκοιμιέμαι.

Από ημερόδεντρον,* αϊτέ, θέλω
να τρώω βαλάνια,
35 θέλω να τρώω τυρί αλαφιού και
γάλα απ' άγριο γίδι.
Θέλω ν' ακούω τριγύρω μου
πεύκα κι οξιές να σκούζουν,
θέλω να περπατώ γκρεμούς,
ραϊδιά,* ψηλά στεφάνια,*
θέλω κρεμάμενα νερά δεξιά
ζερβιά να βλέπω.

φουρκάλα: διχαλωτό ξύλο.

στοιβανιά: σωρός από ξύλα.

ημερόδεντρο: η ήμερη βαλανιδιά.

ραϊδιά: γκρεμός.

στεφάνι: απότομη κορυφή βουνού.

Θέλω ν' ακούω τα νύχια σου να
τα τροχάς στα βράχια,
40 ν' ακούω την άγρια σου κραυγή,
τον ίσκιο σου να βλέπω.
Θέλω, μα δεν έχω φτερά, δεν
έχω κλαπατάρια*
και τυραννιέμαι και πονώ και
σβηέμαι νύχτα μέρα.
Παρακαλώ σε, σταυραϊτέ, για
χαμηλώσου ολίγο
και δώσ' μου τες φτερούγες σου
και πάρε με μαζί σου,
45 πάρε με απάνου στα βουνά, τι
θα με φάει ο κάμπος!

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ο ποιητής χρησιμοποιεί την παρομοίωση, τη συσσωρευση και την αντίθεση: να τα επισημάνετε και να βρείτε ποια συναισθήματα εκφράζουν αυτά τα μέσα.

κλαπατάρια: μεγάλα φτερά.

2. Με ποια άλλα μέσα εκφράζεται η ορεσίβια τραχύτητα στο ποίημα; (προτού απαντήσετε να προσέξετε την ποιότητα των ήχων).

3. Ποιες ομοιότητες παρουσιάζει ο στίχος του Κρυστάλλη με το στίχο του δημοτικού τραγουδιού;

Κώστας Κρυστάλλης (1868-1894)

Ποιητής της αγροτικής και ποιμενικής ζωής. Γεννήθηκε στο Συρράκο της Ηπείρου και τελείωσε το Ελληνικό Σχολείο και το Γυμνάσιο στη Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων. Με αφορμή την έκδοση της συλλογής του Αι Σκιαί τον Αδου (1887) καταδιώχτηκε από τις τουρκικές αρχές των Ιωαννίνων και για να μη συλληφθεί, διέφυγε κρυφά στην Αθήνα. Στην πρωτεύουσα

αντιμετωπίζοντας οικονομικές δυσκολίες αναγκάστηκε να εργαστεί πρώτα ως τυπογράφος και αργότερα ως εργάτης στην Εταιρεία Σιδηροδρόμων (Σ.Π.Α.Π.). Οι ανθυγιεινές συνθήκες ζωής και οι στερήσεις έβλαψαν γρήγορα την υγεία του. Πέθανε φυματικός σε ηλικία 26 ετών.

Επηρεασμένος από το δημοτικό τραγούδι ο Κρυστάλλης εκφράζει με την ποίηση του τη φυσιολατρική διάθεση και το αίσθημα της νοσταλγίας. Έργα του: I. Ποιήματα: Αι Σκιαί τον Αδου (1887), Ο καλόγηρος της Κλεισούρας του Μεσολογγίου (1889), Αγροτικά (1890), Ο τραγουδιστής τον βουνού και της στάνης (1893). II. Πεζά: Πεζογραφήματα (1894). Τα Απαντα του Κρυστάλλη έχουν εκδοθεί σε δυο τόμους με επιμέλεια Μιχάλη Περάνθη.

Κωσταντίνος Χατζόπουλος

Δε γυρεύω ξένο

Ο ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ στην ποίησή του δημιουργεί, σύμφωνα με τα διδάγματα του συμβολισμού, μια υποβλητική ατμόσφαιρα, όπου κυριαρχεί ο ελεγειακός τόνος και ένας ακαθόριστος ποιητικός ρεμβασμός με θολές και αξεκαθάριστες εικόνες, που τις ενισχύει η μουσική γοητεία του στίχου.

**Δε γυρεύω ξένο, δε ρωτώ κρυφό,
δε γυρεύω χάρη·
κάτι μου έχουν πάρει, μέσ' απ' την
ψυχή
κάτι μου έχουν πάρει.**

Ἦρθες

Ἦρθες· και η μέρα ήταν χλωμή
και ήταν κρύο –
ήρθες, μα με απλωμένα τα πανιά
έμενε το πλοίο.

Ἦρθες·
και τα πουλιά κάθισαν στα κλαδιά
και κελαηδούσαν,
και τα παράθυρα ήταν ανοιχτά
κι άνθη σκορπούσαν.

Ἦρθες·
αλλά τα φύλλα στα κλαδιά
ήταν μαδημένα
και ήταν τα σύννεφα σταχτιά
και κρεμασμένα.

Κι ήταν η θάλασσα χλωμή
και ήτανε κρύο·
κι όλοι κοιτάζανε χλωμοί
που με απλωμένα τα πανιά
έμενε το πλοίο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Να επισημάνετε τα στοιχεία που αναφέρονται στο εισαγωγικό σημείωμα.**
- 2. Να επισημάνετε τις εικόνες των ποιημάτων και να βρείτε τις συναισθηματικές τους αντιστοιχίες.**

**Βιογραφία του ποιητή βλ. Β΄ τεύχος
σ. 124.**

Μιλτιάδης Μαλακάσης

Ο Μπαταριάς

ΟΛΑ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ του ποιήματος, και ειδικότερα ο Μπαταριάς, είναι πραγματικά. Ο Θανάσης Μπαταριάς πήγε στο Μεσολόγγι, όταν ήταν 35 χρονών και πέθανε εκεί σε βαθιά γεράματα (1917). Ο ποιητής Ρήγας Γκόλφης έχει γράψει γι' αυτόν τα εξής: «Η συντροφιά του, που αυτός ήτανε ψυχή, είχε τρία όργανα, λαούτο του Μπαταριά, βιολί του Κατσαρού και κλαρίνο του τσιγγάνου Σουλειϊμάνη. Μα πάνω απ' όλα τούτα βασίλευε και τρικύμιζε κι ανέβαινε σε ουρανούς από πάθος, το τραγούδι τον Μπαταριά. Η φωνή του, που έφτανε αβίαστα τις υψηλές νότες και κατρακυλούσε σκαλί σκαλί με χίλια παιχνιδίσματα, γυρίσματα και τσακίσματα ως τους

χαμηλούς τόνους, έπαιρνε όλη τη χάρη και το αίστημα, αφού πρώτα ο τραγουδιστής ερχότανε στο κέφι με κρασί. Η άφταστη επιτυχία του ήταν τα Γιαννιώτικα, τα κλέφτικα και τα ερωτικά λιανοτράγουδα». Κι ο ποιητής Κωστής Παλαμάς στην ποιητική του συλλογή Καημοί της λιμνοθάλασσας ύμνησε επίσης τον Μπαταριά.

«ένα Σαββάτο βράδυ
για Κυριακή πρωί...»*

Ο Μπουκουβάλας ο μικρός κι
ο Κλης του Τσαγκαράκη
κι ο Νίκος του Βρανά,
Σάββατο βράδυ, κάποτε, το 'ριχναν
στο μεράκι,
στου Βλάχου κουτσοπίνοντας
κρυφά.

ένα... πρωί: στίχος από δημοτικό τραγούδι για την Έξοδο.

στο τρίτο κρασοπότηρο, πουλιά
του Παραδείσου
ξυπνούσανε κι αηδόνια στα κλαδιά.

Και λίγο λίγο ως γύριζες μες στο
τραγούδι, ω θάμα!
παλικάριές, καημούς,
Τ' αρματολίκι ανέβαζες και την
αγάπη αντάμα,
στ' αστέρια, στο φεγγάρι, στους
Θεούς.

Κι εκείθε, που δεν έφτανε κανένας,
κι η ανάσα,
πιάνονταν ως κι αυτή,
κι εκείθε αλέγρα* παίζοντας σκαλί
σκαλί τα μπάσα,
κατέβαινε η γαλιάντρα* σου
η φωνή.

αλέγρα: γοργά.

γαλιάντρα φωνή: φωνή που
γοητεύει.

Κι όσες ακόμα, οι άπλερες* δε
βόλιε* να φτερίσουν*
σε μάντρες και σε αυλές,
τα κοχυλάκια αυτάκια τους
στύλωναν να γρικήσουν,
τα μάτια τους να ρίξουν σαϊτιές.

Και τα τραγούδια, αέρηδες δροσιάς
μαζί και λαύρας,
– ο δόλιος ο σεβντάς! *
πότε τις φλόγες έφερναν και πότε
μιας ανάβρας
το ράντισμα στα φύλλα της καρδιάς.

άπλερος: αυτός που ακόμα δεν έχει
τελείως διαπλαστεί.

δε βόλιε: (διαφορετικός τύπος
παρατατικού του βολεύω)· δε
μπορούσαν.

φτερίζω: πετώ.

σεβντάς: (τουρκ. λέξη)· ο έρωτας, η
αγάπη.

Μα εκεί που πέλαγο η φωνή σάλευε
πια τα φρένα,
κι ο πλανταγμένος* νους,
πού πήγαινε, δεν ήξερε, με τα
φτερά χαμένα,
σ' αναθυμιές και πόθους ωκεανούς,
καθώς η νύχτα εθάμπιζε, και της
αυγής η χάρη
σπίθιζ' αντικρινά,
ξάμωνε* ο Μπαταριάς με μιας και
πέταε το δοξάρι,
με το στερνό του βόγκο στα νερά.

πλανταγμένος: αυτός που πάει να
σκάσει (να πλαντάξει) από πάθος.
ξάμωνε με μιας: ορμούσε,
σηκωνόταν απότομα.

Κι ενώ τους έλεγεν αυτά, κι οι γύρω
παρωρίτες,*
σα σ' υπνοφαντασιά,
παίρναν το δρόμο του γιαλού,
οι απανωπαζαρίτες,*
κι οι κάτω* τα ντερσέκια* τα στενά,
μέσα στ' ανάφλογο το φως, άρχιζαν
κι οι καμπάνες,
που φάνταζαν χρυσές,

παρωρίτης: ο ξενύχτης (αυτός που μένει πέρα από την κανονική ώρα έξω από το σπίτι του).

απανωπαζαρίτης: αυτός που μένει στην περιοχή που ήταν το πάνω παζάρι.

ΚΙ ΟΙ ΚΑΤΩ: εννοεί οι κατωπαζαρίτες.

ΝΤΕΡΣΕΚΙ: (τουρκ. λέξη)· γωνιά του δρόμου.

και τα κορίτσια εμπαίνανε να
κοιμηθούν κι οι μάνες
ξαλλάζανε* να παν στις εκκλησιές...

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Βασικά στοιχεία του ποιήματος είναι η αφηγηματικότητα κι ο έντονα μουσικός (τραγουδιστός) τόνος. Με βάση αυτή την παρατήρηση ν' απαντήσετε στα παρακάτω ερωτήματα:

- 1. Σε ποιες θεματικές ενότητες μπορεί να διαιρεθεί το ποίημα;**
- 2. Ποιος ο ρόλος της κάθε θεματικής ενότητας; Τι το ιδιαίτερο παρουσιάζει η καθεμιά;**
- 3. Ποιος είναι ο γραμματικός χρόνος του ποιήματος; Τι συνέπεια έχει αυτό στην αναπαράσταση των δραματιζομένων;**

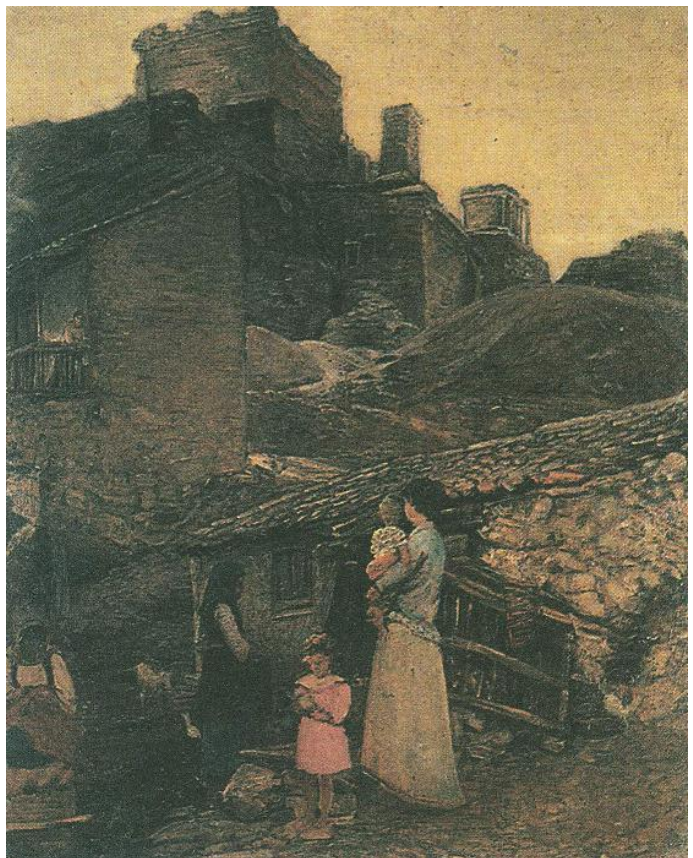
ξαλλάζω: βγάζω τα καθημερινά ρούχα και φοράω τα γιορτινά.

4. Συμφωνείτε με την άποψη ότι τα δυο βασικά στοιχεία του ποιήματος είναι η αφηγηματικότητα κι ο τραγουδιστικός τόνος;

5. Τι παρακίνησε το Μαλακάση ν' αναστήσει με το ποίημα τη μορφή του Μπαταριά;

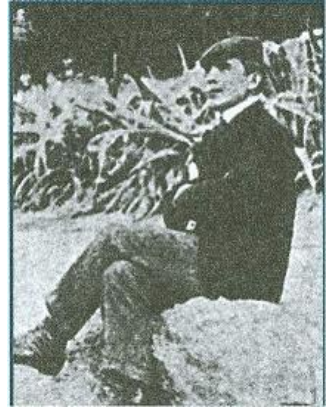
6. Ποια εικόνα σχηματίζετε εσείς για τους απλούς ανθρώπους της επαρχίας εκείνης της εποχής;

**Νικόλαος
Ξυδιάς
(1828-1909),
Τ' Αναφιώτικα,
Εθνική
Πινακοθήκη**

Μιλτιάδης Μαλακάσης (1869-1943)

Γεννήθηκε στο Μεσολόγγι και πέθανε στην Αθήνα. Σπούδασε Νομικά. Για πολλά χρόνια υπηρέτησε ως διευθυντής της Βιβλιοθήκης της Βουλής. Εμφανίστηκε στα Ελληνικά Γράμματα με ανανεωτική διάθεση. Βασικά χαρακτηριστικά της ποίησής του, που τη διαποτίζει μια απαισιόδοξη διάθεση, είναι η στιχουργική επιδεξιότητα και η μουσική αίσθηση. Πιο ρωμαλέα γίνεται η ποίηση του, όταν εμπνέεται από το Μεσολόγγι. Στα ποιήματα αυτά κυριαρχεί η νοσταλγία και το όραμα ενός κόσμου που έχει χαθεί. Γι' αυτό, αν και πολλά από τα πρόσωπα που παρουσιάζονται, όπως ο Τάκης

Πλούμας κι ο Μπαταριάς, είναι μορφές ατομικές, εντούτοις ξεχωρίζουν κι εκφράζουν το ήθος και τον τρόπο ζωής του ελληνικού λαού κατά την πρώτη περίοδο μετά την επανάσταση του 1821. Ο αφηγηματικός τόνος, που κυριαρχεί στα ποιήματα αυτά, θυμίζει το δημοτικό τραγούδι. Κι όπως έχει γραφτεί, ο ποιητής είχε την τόλμη να βάλει στην ποίηση του πράγματα και ανθρώπους με τα ονόματά τους, που ήταν αντιπονητικά, αλλά εναρμονίστηκαν μέσα στον επικό και αφηγηματικό τόνο του κάθε ποιήματος. Το έργο του: α) Ποίηση: Συντρίμια (1898), Ώρες (1908), Πεπρωμένα (1909), Ασφόδελοι (1918), Ο Μπαταριάς (1919), Ο Μπαταριάς - Τάκης Πλούμας - Μπάυρον (1920· περιέχονται στη συλλογή

Συντρίμματα, β' έκδοση), Αντίφωνα (1931), Το ερωτικό (1939), Τα Μεσολογγίτικα (1946· εκλογή από τις συλλογές Συντρίμματα, α' και β' έκδοση, Ασφόδελοι, α' και β' έκδοση, Αντίφωνα)
β) Μεταφράσεις: Στροφές του Ζαν Μορεάς.

Ιωάννης Γρυπάρης

Εστιάδες

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ είναι το τρίτο στη σειρά Ελεγεία και κλείνει τη μοναδική συλλογή του Γρυπάρη Σκαραβαίοι και Τερρακότες. Σ' αυτό ο ποιητής εκμεταλλεύεται τη ρωμαϊκή παράδοση για το αμάρτημα των Εστιάδων που από αβουλία άφησαν και έσβησε η ιερή φλόγα, την οποία τάχτηκαν να κρατούν άσβηστη στο βωμό της θεάς.

Θαρρείς νεκροί κι απάριασαν*
τα μνήματ' αραχνά,*
συγκαιρα ορθοί για τη στερνή
την κρίση,
κι ενώ οι ανέγνωμοι σπαρνούν* μες
σε κακό βραχνά,
μην τύχει τρέμουνε κανείς και τους
ξυπνήσει.

Μ' ένα πνιχτό μονόχνωτο
αναφιλητό σκυφτοί
προς της Εστίας το Ναό τραβούνε,
και μπρος στην Πύλη διάπλατα
τη χάλκινη ανοιχτή
ένα τα μύρια γίνονται μάτια να
ιδούνε.

απαριάζω: αφήνω, παρατώ.

αραχνός: αραχνιασμένος.

σπαρνών: σπαράζω, αναταράζομαι
από φόβο.

Το κρίμα τους εστάθηκε μια άβουλη
αναμελιά
κι αραθυμιά* –σαν της δικής μας
νιότης!
μα η Άγια Φωτιά, μια πόσβησε, δεν
την ανάβει πλια
ανθρωπινό προσάναμμα ή
πυροδότης.

Κι όσο κι αν με τις φούχτες των
σκορπίζουν στα μαλλιά
με συντριβή και με ταπεινοσύνη,
του κάκου! στη χλια χόβολη και μες
στη στάχτη πλια
σπίθας ιδέα ούδ' έλπιση δεν έχει
μείνει.

αραθυμιά: αδράνεια, αβουλία.

Κι είναι γραμμένη του χαμού
η Πολιτεία· εχτός
αν, πρι ο καινούριος ο ήλιος
ανατείλει,
κάμει το θάμα του ο ουρανός, και
στ' άωρα της νυχτός
μακρόθυμος τον κεραυνό του κάτω
στείλει.

Κι αν είν' και πέσει απάνω τους, ας
πέσει! όπως ζητά
το δίκιο κι οι Παρθένες το ζητούνε,
που ιδού τις με τα χέρια τους στα
ουράνια σηκωτά
και την ψυχή στα μάτια τους τον
προσκαλούνε.

.....

Τάχα το θάμα κι έγινε; Πες μου το
να σ' το πω,
γνώμη άβουλη, γνώμη άδικη μιας
νιότης
σαν τη δικιά μας, πρόσβησεν έτσι
χωρίς σκοπό
κι ακόμα ζει και ζένεται* – με το
σκοπό της!

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Παρατηρήστε αυτά που συμβαίνουν έξω από το ναό και προσπαθήστε να συνδέσετε (α) το σκηνικό που προοιωνίζεται τη συμφορά και (β) την ψυχολογία του πλήθους και τις αντιδράσεις του απέναντι στη συμφορά.

ζένομαι: βράζω.

2. Ποια είναι η σκηνή που διαδραματίζεται στο ναό; Πώς συμπεριφέρονται οι Εστιάδες μετά το αμάρτημα της «ανεμελιάς» και πώς εξηγείτε τη συμπεριφορά τους;
3. Ποιος υπαινιγμός στην ενότητα αυτή ευρύνει το νόημα του μύθου και τον κάνει σύμβολο; Ποια είναι τα βαθύτερα περιεχόμενα που δίνει ο ποιητής στο σύμβολο;
4. Ποιο θαύμα περιμένει ο ποιητής και τι ελπίζει από αυτό;

Μαίε τὸν πόνον τὸ γέρον
βουβόε σὰ δόντια σὰν λαχέθης,
χύνε τῆε χιθῆνε τὸ νερό
μὲς σὸ τραγὸν ἡρασί τῆε μύθου.

Θὰ πᾶν νι αὐτὸ μὴν ὁμοφία
ναί πρὶ νὰ γύρη αἰῶμα ὁ χρόνος,
ἔχει ὁ Θεός, τὰ ἴδια μαρφία
θινὲ μὲς τᾶν ὀ νέας ὁ πόνου.

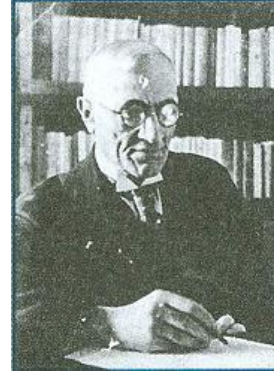
Ἔριε, Μοῖρα τὴ Μοῖρα,
εὖν πού νένειε νὰ ξεγνέθης.
- χύνε τῆε χιθῆνε τὸ νερό
μὲς σὸ τραγὸν ἡρασί τῆε μύθου!

Φρουκάρης

Ιωάννης Γρυπάρης

(1871-1942)

Γεννήθηκε στη Σίφνο, αλλά μεγάλωσε και μορφώθηκε στην Κωνσταντινούπολη.

Υπηρέτησε στη Μέση Εκπαίδευση και μελέτησε τη νεότερη λογοτεχνία στην Ιταλία, τη Γερμανία και τη Γαλλία. Διορίστηκε το 1923 διευθυντής στο Υπουργείο Παιδείας (στη διεύθυνση Τμήματος Γραμμάτων και Τεχνών) και αργότερα (1931) στο Εθνικό Θέατρο της Ελλάδος. Τιμήθηκε με το Αριστείο Γραμμάτων. Ο Γρυπάρης συγκαταλέγεται ανάμεσα στους πιο αξιόλογους ποιητές μας. Έχει αφομοιώσει τα διδάγματα όλων των λογοτεχνικών ρευμάτων της εποχής του (παρνασσισμού,

νεοκλασικισμού, συμβολισμού) και δημιούργησε τη δική του ιδιότυπη ποίηση. Κύρια χαρακτηριστικά της ποίησης του είναι η άψογη τεχνική και η πλαστική επεξεργασία του στίχου (σύμφωνα με τις απαιτήσεις του παρνασσισμού), αλλά και η μουσικότητα και η υποβλητικότητα (σύμφωνα με τις αρχές του συμβολισμού). Παρ' όλη την επίδοσή του στη δημιουργική ποίηση, γρήγορα την εγκατέλειψε και αφιερώθηκε στη μετάφραση των τραγικών της αρχαιότητας. Έργα του: Ποίηση: Σκαραβαίοι και Τερακότες, 1919. Μεταφράσεις: Αισχύλου τραγωδίες, Σοφοκλή τραγωδίες, Πλάτωνα: Πολιτεία, Ενθύδημος κ.ά.

Λάμπρος Πορφύρας

Το θέατρο

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ ανήκει στη συλλογή του Πορφύρα Σκιές (1920) και εντάσσεται στο κλίμα του συμβολισμού.

**Δεν ξέρω πώς να σου το ειπώ. Μα
ο δρόμος, χθες το βράδυ,
μες στη σταχτιά τη συννεφιά σα
θέατρο είχε γίνει.
Μόλις φαινόταν η σκηνή στ' ανάριο
το σκοτάδι
και σα σκιές φαινότανε μακριά μου
οι θεατρίνοι.**

**Τα σπίτια πέρα κι οι αυλές και τα
κλωνάρια αντάμα
έλεγες κι ήταν σκηνικά παλιά και
ξεβαμμένα,
κι εκείνοι έβγαιναν κι έπαιζαν
τ' αλλόκοτο τους δράμα,**

κι άκουγες βόγκους κι άκουγες και
γέλια ευτυχισμένα.

Εγώ δεν ξέρω. Εβγαίνανε κι
εσμίγαν κι επαγαίναν
κι ήτανε μια παράσταση και
θλιβερή κι ωραία.
Κι έβγαινε, Θε μου! κι η νυχτιά,
καθώς επαρασταίναν,
έβγαινε, Θε μου, κι έριχνε
τη μαύρη της αυλαία.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ο ποιητής βλέπει μια εξωτερική πραγματικότητα αλλά η ψυχική του διάθεση τη μεταμορφώνει και μεταμορφώνοντας την της δίνει συμβολικές προεκτάσεις. Να βρείτε
α) Ποια είναι τα πραγματικά στοιχεία, β) Ποια είναι η εντύπωση του ποιητή γι' αυτά, πώς τα βλέπει

δηλαδή και πώς τα μεταμορφώνει ο ποιητής, γ) Ποια είναι η συμβολική προέκταση. Να στηρίξετε την απάντησή σας στη βασική παρομοίωση και στις επιμέρους παρομοιώσεις και μεταφορικές εκφράσεις.

2. Η ποίηση του Πορφύρα διακρίνεται για τη μελαγχολική της διάθεση. Επαληθεύεται στο συγκεκριμένο ποίημα ο χαρακτηρισμός;

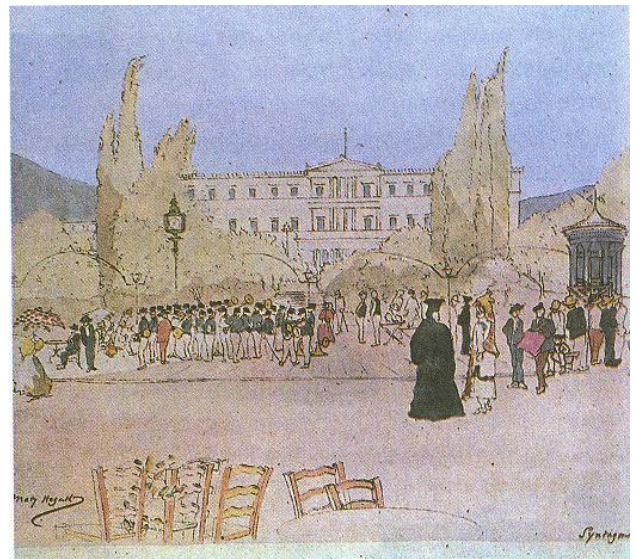
3. Κύρια χαρακτηριστικά του συμβολισμού στην ποίηση είναι: α) η μουσικότητα, β) η υποβλητική ατμόσφαιρα, γ) η σύνδεση των πραγμάτων με τις ψυχικές καταστάσεις. Υπάρχουν αυτά τα γνωρίσματα στο ποίημα;

Λάμπρος Πορφύρας (1879-1932)

Φιλολογικό ψευδώνυμο του Δημητρίου Σύψωμου που γεννήθηκε στη Χίο και πέθανε στον Πειραιά, όπου έζησε το μεγαλύτερο μέρος της απλής κι αθόρυβης ζωής του. Η ποίησή του διακρίνεται για τη μελαγχολική διάθεση, το χαμηλό τόνο και την υποβλητική της ατμόσφαιρα. Μοναδική ποιητική συλλογή που δημοσίευσε όσο ζούσε είναι οι Σκιές (1920). Η δεύτερη συλλογή του με τίτλο Μουσικές Φωνές κυκλοφόρησε μετά το θάνατό του.

Mary Hogarth
(1861-1935),
Η Πλατεία
Συντάγματος
(π. 1897)

Άγγελος Σικελιανός

Άγραφον

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ στηρίζεται σε μια απόκρυφη ευαγγελική παράδοση (Άγραφον) για τον Ιησού και τους μαθητές του. Γράφτηκε στις ζοφερές μέρες της Γερμανικής Κατοχής.

Επροχωρούσαν έξω από τα
τείχη

της Σιών ο Ιησούς και
οι μαθητές Του,

σαν, λίγο ακόμα πριν να γείρει
ο ήλιος,

ζυγώσανε αναπάντεχα στον
τόπο

5 που η πόλη έριχνε χρόνια
τα σκουπίδια,

καμένα αρρώστων στρώματα,
αποφόρια,

σπασμένα αγγειά,
απορρίμματα, ξεσκλίδια...

Κι εκεί, στον πιο ψηλό σωρόν
απάνω,
πρησμένο, με τα σκέλια
γυρισμένα
10 στον ουρανό, ενός σκύλου
το ψοφίμι,
που –ως ξαφνικά ακούοντας,
τα κοράκια
που το σκεπάζαν, πάτημα,
το αφήκαν–
μια τέτοια οσμήν ανάδωκεν,
οπού όλοι
σα μ' ένα βήμα οι μαθητές,
κρατώντας
15 στη φούχτα τους την πνοή,
πισωδρομήσαν...

Μα ο Ιησούς, μονάχος
προχωρώντας
προς το σωρό γαλήνια,
κοντοστάθη
και το ψοφίμι εκοίταζε· έτσι,
πόνας

δεν εκρατήθη μαθητής και
Του 'πεν
20 από μακρά: «Ραββί, δε νιώθεις
τάχα
τη φοβερήν οσμή και
στέκεσ' έτσι;»

Κι Αυτός, χωρίς να στρέψει
το κεφάλι
απ' το σημείο που κοίταζε,
αποκρίθη:
«Τη φοβερήν οσμήν, εκείνος
πόχει
25 καθάρια ανάσα, και στη χώρα
μέσα
την ανασαίνει, όθ' ήρθαμε... Μα,
τώρα
αυτό που βγαίνει απ' τη φτορά
θαυμάζω
με την ψυχή μου ολάκερη...
Κοιτάχτε

πώς λάμπουνε τα δόντια αυτού
του σκύλου
30 στον ήλιο· ως το χαλάζι, ωσάν
το κρίνο,
πέρα απ' τη σάψη, υπόσκεση
μεγάλη,
αντιφεγγιά του Αιώνιου, μα κι
ακόμα
σκληρή του Δίκαιου αστραπή κι
ελπίδα!»

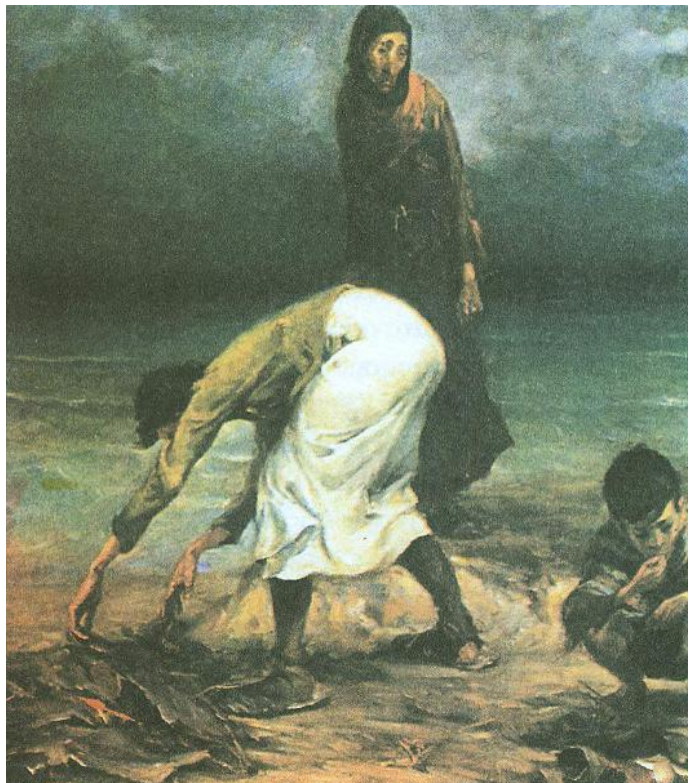
Έτσι' είπ' Εκείνος· κι είτε
νιώσαν ή όχι
35 τα λόγια τούτα οι μαθητές,
αντάμα,
σαν εκινήθη, ακλούθησαν και
πάλι
το σιωπηλό Του δρόμο...
Και να τώρα,
βέβαια στερνός, το νου μου
πώς σ' εκείνα,

50 να σταματήσω ατάραχος στη
μέση
απ' τα ψοφίμια, και ν' αδράξω
κάπου
και στη δική μου τη ματιάν
έν' άσπρο
σημάδι, ως το χαλάζι, ωςάν
το κρίνο·
κάτι να λάμψει ξάφνου και βαθιά
μου,
55 έξω απ' τη σάψη, πέρα από
τη σάψη
του κόσμου, ωςάν τα δόντια
αυτού του σκύλου,
που, ω Κύριε, βλέποντάς τα
εκειό το δείλι,
τα 'χες θαμάσει, υπόσκεση
μεγάλη,
αντιφεγγιά του Αιώνιου, μα κι
αντάμα
60 σκληρή του Δίκαιου αστραπή κι
ελπίδα!

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Να χωρίσετε το ποίημα σε ενότητες, να επισημάνετε τα χαρακτηριστικά της καθεμιάς και να τις παραλληλίσετε.**
- 2. Πού σταματάει η αφήγηση και πού αρχίζει η έκθεση της σύγχρονης πραγματικότητας;**
- 3. Να διερευνήσετε αν πίσω από τη δραματική επίκληση του ποιητή υπάρχει και κάποιο μήνυμα αισιοδοξίας και από πού προκύπτει αυτό;**

**Αλέξανδρος
Αλεξανδράκης
(1913-1968),
Πείνα**

Πνευματικό εμβατήριο (απόσπασμα)

Το ποίημα είναι γραμμένο το 1945, τότε που η χώρα μας μόλις είχε βγει από τη δοκιμασία του πολέμου και της κατοχής. Ο λόγος του ποιητή, έκφραση της μεγάλης έγνοιας του για τη μοίρα του τόπου και του λαού, αποτελεί σάλπισμα αγωνιστικό για την ανόρθωση της Ελλάδας.

«Ομπρός· βοηθάτε να σηκώσουμε
τον ήλιο πάνω απ' την Ελλάδα·
ομπρός, βοηθάτε να σηκώσουμε
τον ήλιο πάνω από τον κόσμο!
Τι, ιδέτε εκόλλησεν η ρόδα του
βαθιά στη λάσπη,
κι α, ιδέτε, χώθηκε τ' αξόνι του
βαθιά μες στο αίμα!

5 Ομπρός, παιδιά, και δε βολεί
μονάχος του ν' ανέβει ο ήλιος·

σπρώχτε με γόνα και με στήθος,
να τον βγάλουμε απ' το γαίμα.

Δέστε, ακουμπάμε απάνω του
ομοαίματοι αδερφοί του!

Ομπρός, αδέρφια, και μας έζωσε
με τη φωτιά του

10 ομπρός, ομπρός, κι η φλόγα
του μας τύλιξε, αδερφοί μου!

Ομπρός, οι δημιουργοί!...

Την αχθοφόρα* ορμή Σας
στυλώστε με κεφάλια και

με πόδια, μη βουλιάξει ο ήλιος!
Βοηθάτε με κι εμένανε, αδερφοί,

να μη βουλιάξω αντάμα...

Τι πια είν' απάνω μου

και μέσα μου και γύρα,

15 τι πια γυρίζω σ' έναν

άγιον ίλιγγο μαζί του!...

αχθοφόρος: αυτός που «φέρει
άχθος», που κουβαλάει φορτίο.

Χίλια καπούλια ταύροι
τού κρατάν τη βάση·
δικέφαλος αϊτός, κι απάνω μου
τινάζει
τις φτερούγες του και βογγάει
ο σάλαγός του
στην κεφαλή μου πλάι

20

και το μακρά και το σιμά

για με πια είν' ένα!...

Πρωτάκουστες, βαριές με ζώνουν
Αρμονίες! Ομπρός, σύντροφοι,
βοηθάτε να σκωθεί,
να γίνει ο ήλιος Πνέμα!

Σιμώνει ο νέος ο Λόγος
π' όλα θα τα βάψει
στη νέα του φλόγα, νου και σώμα,
ατόφιο ατσάλι...

25

Η γη μας αρκετά λιπάστηκε
από σάρκα ανθρώπου...

Παχιά και καρπερά,
να μην αφήσουμε τα χώματά μας
να ξεραθούν απ' το βαθύ τούτο
λουτρό του αιμάτου,
πιο πλούσιο, πιο βαθύ
κι απ' όποιο πρωτοβρόχι!
Αύριο να βγει ο καθένας μας
με δώδεκα ζευγάρια βόδια

30 τη γην αυτή να οργώσει

την αιματοποτισμένη...
Ν' ανθίσει η δάφνη απάνω της
και δέντρο ζωής να γένει,
και η Άμπελος μας ν' απλωθεί
ως στα πέρατα της Οικουμένης...

Ομπρός, παιδιά, και δε βολεί
μονάχος του ν' ανέβει ο ήλιος...
Σπρώχτε με γόνα και με στήθος,
να τον βγάλουμε απ' τη λάσπη·

35 σπρώχτε με στήθος και με γόνα,
να τον βγάλουμε απ' το γαίμα·

**σπρώχτε με χέρια και κεφάλια,
για ν' αστράψει ο ήλιος Πνέμα!»**

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Ποιος είναι ο τόνος του ποιήματος σ' αυτό το απόσπασμα;**
- 2. Κεντρικό θέμα του ποιήματος είναι ο ήλιος. Με ποιες διαφορετικές εικόνες τον παρασταίνει ο ποιητής και ποιος είναι κάθε φορά ο συμβολισμός τους;**
- 3. Να σχολιάσετε το στίχο «Η γη μας αρκετά λιπάστηκε από σάρκα ανθρώπου». Έχοντας υπόψη και τους στίχους που ακολουθούν να αναπτύξετε το θέμα που παρουσιάζει εδώ ο ποιητής.**

Δείπνος

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ ανήκει στην πρώτη ποιητική σύνθεση του Σικελιανού, στις Ραψωδίες του Ιονίου που αποτελούν μαζί με τον Αλαφροΐσκιωτο τον πρώτο τόμο των Απάντων του. Και οι δύο αυτές συνθέσεις έχουν την ίδια ποιητική διάθεση. Στον Αλαφροΐσκιωτο αντικρίζεται η Φύση με μια καθαρότητα και ευαισθησία παρθενική. Η επικοινωνία με τη φύση είναι άμεση, όπως άμεση και αμοιβαία παρασταίνεται και η σχέση ανάμεσα στη φύση και στον ποιητή. Για τον Αλαφροΐσκιωτο ο Σικελιανός γράφει ανάμεσα στα άλλα και τα εξής: «από παιδί προσπέφτοντας αυθόρμητος ικέτης μπρος στη Φύση, δεν μετάφερα ποτέ μαζί μου ούτε μια σκέψη, ούτε

μια λέξη μαθημένου a priori*
απέναντι της, που να μπορεί να
σταθεί ωςάν εμπόδιο κι ως σκιά
στη μεταξύ μας λαγαρή
επικοινωνία... Μια σιωπηρή
κατάσταση λεπτής και ευλαβικής
αισθαντικότητας και καλοσύνης ως
το βάθος δεχτικής—... τέτοια ήταν η
πρωταρχική μου διάθεση μπροστά
στη Φύση... Ο Αλαφροϊσκιωτος,
λοιπόν, γραμμένος σε ηλικία είκοσι
χρόνων, είναι η πρώτη κοσμική
μου προέκταση μες στην ψυχή της
Φύσης...» Πρέπει να προσέξουμε
στο λυρικό αυτό ποίημα τη
λυτρωτική επίδραση που ασκεί,
στην ψυχική διάθεση του
ανθρώπου, η γαληνεμένη φύση και
γενικότερα τον τόνο της γαλήνης
και της ηρεμίας που κυριαρχεί.

Στο δώμα, απάνω στο βουνόν,
έτοιμος είν' ο δείπνος.
Γλυκό είναι του λαδιού το φως
σαν το γλυκό καρπό του,
θροφή στα μάτια, με γλαυκή στο
χάλκωμα τη ρίζα...
Σα γαληνός* αστερισμός στο
σπίτι ο λυχνοστάτης.*

5 Και το τραπέζι με λινόν
ευωδισμένο εστρώθη,
απάνω του οι χλωροί καρποί,
απάνω κι η κερήθρα,
κι η ελιά γλυκιά στα στόματα,
καθώς το φως στα μάτια.

a priori: όρος φιλοσ., εκ των
προτέρων, προτού δηλαδή
γνωρίσουμε κάτι με τις αισθήσεις
μας.

γαληνός: γαλήνιος, ήρεμος.

λυχνοστάτης: λύχνος, λυχνάρι.

Και η ανυφάντρα εδείπναγε, και
η νια μοιρολογήτρα,
γυναίκες γλυκομέτωπες,
η Λυγιά δίπλα εδείπνα,
10 που τη φλογέρα απίθωσε στον
αργαλιόν απάνω,
και η Γλαυκή, μεγαλόφωτη
γυναίκα, αναπαμένα
στο μέτωπο της τα μαλλιά
που 'χε σε δυο φτερούγες
χρυσές και πόφεγγε ήσυχα
το μέγα μέτωπό της.

Κι ήσυχη εσπέρα εφώταγε μες
στα βαθιά μας φρένα,
15 στα παραθύρια τ' ανοιχτά
βαθιάν Ολυμπία νύχτα,
με τα βουνά σαν τον αχνόν
απ' το λειψό φεγγάρι,
με τ' άστρα πόπιναν το φως
στης ηρεμίας το λάδι.

Θροφή στα μάτια, σαν η ελιά
στο στόμα, ο λυχνοστάτης
βαθιά 'φέγγε τα φρένα μας με
την Ολύμπια νύχτα.

20 Το λάδι έφεγγε μέσα μας, βαθιά,
την καλοσύνη,

κι η νύχτα την αγέρωχη γαλήνη
και τη σκέψη.

Πίσω απ' τ' αλαργινό βουνό,
που εδιάφεγγε σαν άχνα,
κατέβαινε κι ο πόνος μας μαζί
με το φεγγάρι,
που επύρωνε, ως βασίλευε,
τη σιωπηλή αγωνία...

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Το ποίημα μάς μεταφέρει μια εικόνα ζωής σε μια ατμόσφαιρα διαφορετική από τη δική μας ζωή. Πώς το κατορθώνει αυτό ο ποιητής;

2. α) Ποια συναισθηματική κατάσταση κυριαρχεί στην πρώτη και ποια στη δεύτερη στροφή; β) σε ποιους στίχους υποδηλώνεται η βαθύτερη επικοινωνία του ανθρώπου με τη φύση και με ποια εικόνα;

3. Ποια επίθετα επαναλαμβάνονται σταθερά σε καθεμιά στροφή και ποια ψυχική διάθεση υποβάλλουν; (Να παρατηρήσετε και τη μεταφορική χρήση των επιθέτων καθώς και τις παρηχήσεις που δημιουργούνται).

Ιερά οδός

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ γράφτηκε το 1935 και είναι από τα πιο σημαντικά του ποιητή. Δεν πρόκειται μόνο για ένα ανθρωπιστικό θέμα, για την απολύτρωση δηλαδή του ανθρώπου από την καταπίεση και τον πόνο. Στο υποβλητικό ακόμη τότε σκηνικό της Ιεράς Οδού, του δρόμου που οδηγούσε από την Αθήνα στην Ελευσίνα και που ακολουθούσαν οι αρχαίες πομπές των Ελευσίνιων μυστηρίων, ο ποιητής, μέσα από το «συμβολικό δρώμενο» που βλέπει και περιγράφει, αναπαρασταίνει καταστάσεις ανάλογες με αυτές που ζούσαν οι μυημένοι στα Ελευσίνια μυστήρια. Μας δίνει δηλαδή την εικόνα του ξεπεσμού και της υποδούλωσης που οδήγησε τον

άνθρωπο η αφροσύνη του να αλυσοδέσει και να υποτάξει τη Μάνα-Γη, σύμβολο της μητρότητας και της αγάπης, για να οραματιστεί τελικά τη μέρα της σωτηρίας και της λύτρωσης, όταν η ψυχή του ανθρώπου θα συμφιλιωθεί απόλυτα και θα ταυτιστεί με τους αιώνιους νόμους της ζωής και με τη φύση. Παρήγορο μήνυμα ανάστασης και θριάμβου της ζωής.

Ελευσίνα: παραλιακή πόλη της Αττικής, σπουδαίο θρησκευτικό κέντρο στην αρχαιότητα. Εκεί τελούνταν τα Ελευσίνια μυστήρια, μυστικές εορτές προς τιμήν της Δήμητρας που αρχικά απέβλεπαν στην καρποφορία του σιταριού. Η ιστορία όμως του σιταριού που κατά τη σπορά σκεπάζεται με χώμα για να βλαστήσει αργότερα πλούσιο στάχυ, έγινε το σύμβολο του θανάτου και της ζωής. Έτσι τα Ελευσίνια μυστήρια έγιναν μια παρήγορη αποκάλυψη σχετικά με τη μεταθανάτια μοίρα του ανθρώπου. Τις εορτές παρακολουθούσαν μόνο οι μνημένοι, οι οποίοι όμως δεν είχαν δικαίωμα να αποκαλύπτουν τίποτε.

Τι ήταν για μένα αυτός ο δρόμος
πάντα

σα δρόμος της Ψυχής*...

Φανερωμένος
μεγάλος ποταμός, κυλούσε

εδώθε

15 αργά συρμένα από τα βόδια

αμάξια,

γεμάτα αθεμωνιές ή ξύλα, κι

άλλα

αμάξια, γοργά που

προσπερνούσαν,

με τους ανθρώπους μέσα τους

σαν ίσκιους...

Μα παραπέρα, σα να χάθη

ο κόσμος

δρόμος της Ψυχής: ο ποιητής
εννοεί ότι αυτός ο δρόμος τον
οδηγούσε στα άδυτα της ψυχής
του, ήταν δηλαδή μια ώθηση για
στοχασμό και περισυλλογή.

20 κι έμειν' η φύση μόνη, ώρα κι
ώρα
μιαν ησυχία βασίλεψε... Κι
η πέτρα,
π' αντίκρισα σε μια άκρη
ριζωμένη,
θρονί μου φάνη μοιραμένο μου
ήταν
απ' τους αιώνες. Κι έπλεξα
τα χέρια,
25 σαν κάθισα, στα γόνατα,
ξεχνώντας
αν κίνησα τη μέρα αυτή ή αν
πήρα
αιώνες πίσω αυτό τον ίδιο
δρόμο...

Μα να' στην ησυχία αυτή απ' το
γύρο
τον κοντινό προβάλανε τρεις
ίσκιοι.

30 Ένας Ατσίγγανος αγνάντια
έρχονταν,
και πίσωθ' του ακλούθαν,
μ' αλυσίδες
συρμένες, δυο αργοβάδιστες
αρκούδες.

Και να' ως σε λίγο ζύγωσαν
μπροστά μου
και μ' είδε ο Γύφτος, πριν καλά
προφτάσω

35 να τον κοιτάξω, τράβηξε
απ' τον ώμο
το ντέφι και, χτυπώντας το με
το 'να
χέρι, με τ' άλλον έσυρε με βία
τις αλυσίδες. Κι οι δυο
αρκούδες τότε
στα δυο τους σκώθηκαν βαριά...

40 (ήτανε η μάνα, φανερά),
η μεγάλη,

με πλεχτές χάντρες όλο
στολισμένο
το μέτωπο γαλάζιες, κι από
πάνω
μιαν άσπρη αβασκαντήρα,*
ανασηκώθη
ξάφνου τρανή, σαν προαιώνιο
να 'ταν

45 ξόανο* Μεγάλης Θεάς,
της αιώνιας Μάνας,
αυτής της ίδιας που ιερά
θλιμμένη,

αβασκαντήρα: φυλαχτό για το μάτιασμα (περίαπτο).

ξόανο: πανάρχαιο ξύλινο άγαλμα που παράσταινε ανθρώπινο σώμα στις γενικές μόνο γραμμές του. Οι αρχαίοι λάτρευαν με μεγάλη ευλάβεια τα ξόανα, γιατί πίστευαν πως είχαν πέσει από τον ουρανό (διιπετή).

**με τον καιρόν ως πήρε
ανθρώπινη όψη,
για τον καημό της κόρης της
λέγονταν
Δήμητρα* εδώ, για τον καημό
του γιου της**

**Δήμητρα: Θεά της γεωργίας, αλλά
και της οικογένειας, της πολιτείας,
της γέννας. Η λατρεία της
αναπτύχθηκε ιδιαίτερα στην
Ελευσίνα, όπου κατά την
παράδοση είχε φιλοξενηθεί από το
βασιλιά Κελεό, όταν περιπλανιόταν
εκεί αναζητώντας την κόρη της
Περσεφόνη που την είχε αρπάξει ο
Πλούτων.**

50 πιο πέρα ήταν Αλκμήνη* ή
Παναγία.
Και το μικρό στο πλάγι της
αρκούδι,
σα μεγάλο παιχνίδι, σαν ανίδεο
μικρό παιδί, ανασκώθηκε κι
εκείνο
υπάκοο, μη μαντεύοντας ακόμα

Αλκμήνη: μυθ. μητέρα του Ηρακλή που υπέφερε κι αυτή από το τραγικό τέλος του παιδιού της. Όπως είναι γνωστό από τη Μυθολογία, ο Ηρακλής φορώντας το χιτώνα με το αίμα του κενταύρου Νέσσου καταλαμβάνεται από φριχτούς πόνους, ενώ στην προσπάθειά του να τον βγάλει ξεκολλάει μαζί και κομμάτια από το σώμα του. Μη μπορώντας να υποφέρει το μαρτύριο, ανάβει μια τεράστια φωτιά και ρίχνεται μέσα.

55 του πόνου του το μάκρος και
την πίκρα
της σκλαβιάς που καθρέφτιζεν
η μάνα
στα δυο πυρρά της που
το κοίτααν μάτια!
Αλλ' ως από τον κάματον εκείνη
οκνούσε να χορέψει, ο Γύφτος,
μ' ένα
60 πιδέξιο τράβηγμα της αλυσίδας
στου μικρού το ρουθούνι,
ματωμένο
ακόμα απ' το χαλκά που λίγες
μέρες
φαίνονταν πως του τρύπησεν,
αιφνίδια
την έκαμε, μουγκρίζοντας με
πόνο,
65 να ορθώνεται ψηλά, προς
το παιδί της

γυρνώντας το κεφάλι, και να
ορχιέται*

ζωηρά...

Κι εγώ, ως εκοίταζα, τραβούσα
έξω απ' το χρόνο, μακριά
απ' το χρόνο,
ελεύτερος από μορφές
κλεισμένες

70 στον καιρό, από αγάλματα κι
εικόνες·
ήμουν έξω, ήμουν έξω από
το χρόνο...

Μα μπροστά μου, ορθωμένη
από τη βία
του χαλκά και της άμοιρης
στοργής της,
δεν έβλεπα άλλο απ' την
τρανήν αρκούδα

75 με τις γαλάζιες χάντρες στο
κεφάλι,

ορχιέμαι: χορεύω.

μαρτυρικό τεράστιο σύμβολο
όλου

του κόσμου, τωρινού και
περασμένου,

μαρτυρικό τεράστιο σύμβολο
όλου

του πόνου του πανάρχαιου,
οπ' ακόμα

80 δεν του πληρώθη απ' τους
θνητούς αιώνες

ο φόρος της ψυχής... Τι ετούτη
ακόμα

ήταν κι είναι στον Άδη...

Και σκυμμένο

το κεφάλι μου κράτησα ολοένα,
καθώς στο ντέφι μέσα έριχνα,

σκλάβος

85 κι εγώ του κόσμου, μια
δραχμή...

Μα ως, τέλος,

ο Ατσίγγανος ξεμάκρυνε,

τραβώντας

100 καθώς από ραγισματιάν
αιφνίδια μπαίνει
το κύμα σε καράβι που ολοένα
βουλιάζει... Κι όμως τέτοια ως
να διψούσε
πλημμύραν η καρδιά μου, σα
βυθίστη
ως να πνίγηκε ακέρια στα
σκοτάδια,
105 σα βυθίστηκε ακέρια στα
σκοτάδια,
ένα μούρμουρο απλώθη
απάνωθέ μου,
ένα μούρμουρο,
κι έμοιαζ' έλεε:
«Θά 'ρτει...»

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Στίχοι 1-27: Να προσδιορίσετε
α) το σκηνικό και τη σημασία που
έχει για τον ποιητή, β) τη χρονική
μετάθεση του ποιητή.

2. Πώς βλέπει ο ποιητής α) το δρόμο, β) την πέτρα, γ) την αρκούδα και δ) το αρκουδάκι;

3. Να επισημάνετε βασικά θέματα που θίγονται στο ποίημα προσέχοντας ιδιαίτερα τους στίχους 10-11, 26-27, 30-32, 45, 61-65, 76-79, 93-96,107.

4. Το περιστατικό που αφηγείται ο ποιητής μπορεί να θεωρηθεί σαν ένα «συμβολικό δρώμενο» ανάλογο με αυτά που τελούνταν στα Ελευσίνια μυστήρια, δηλαδή λειτουργεί ως «σημαίνον». Να διαβάσετε το εισαγωγικό σημείωμα και να συζητήσετε τους πιθανούς συμβολισμούς, δηλαδή τα πιθανά «σημαινόμενα» που μπορεί να πάρει το περιστατικό.

5. Να συγκρίνετε την εικόνα στην αρχή του ποιήματος (στ. 1-6) με την εικόνα στο τέλος (στ. 97-102) και να βρείτε τις ομοιότητες και τις διαφορές.

6. Ο ποιητής παρακολουθώντας ένα θλιβερό θέαμα το μετατρέπει σε αισιόδοξο όραμα και παρήγορο μήνυμα. Ποιο είναι αυτό;

Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

*Ἄπο καλκόν ἢ βράχο Πεντελίου,
Τό ἀθάνατο εἶδολό σου δέ δά σήνω.
Μ' ἀπό κυβριστόξυλο πολῶνα
Γιά νά εὐωδαίει τό ἔργο μου σόν αἰῶνα!
Καί στό λόγον, ὅσ' ἴωχει ὄμμα κορώνα
Τό κάπτρο τό Βενέτικο, δά χτίσω
Βαριά ἔκκλησιά - καί μέσα θά σέ υφείσω,
Μέ ἀλάραγο, ἀπό γίγερρα, θνητῶνα!
Καμῶνες, ποῦ νά βόγγουνε εἰς ἀσπίδα
Πῶθρει σέ στάθα ἢ κοιλιανοῦ νοσίδα,
Θά βάλω, κι ἄλλες, πύργα, σά σεισίρα.
Κι' ἀσ' ἰά παρήγορά ἴσο νά σέ ἰσκιάσω,
Βαδύχρωμα κρονιόλλα δά ταυριάσω
Καί τό καθένα, γάνε ποχεμίστρα! "*
Ἰ. Σικελιανός.

Χειρόγραφο του Αγγέλου
Σικελιανού

Στ' ὄσιου Λουκά το μοναστήρι

ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ στοιχεία
τον ποιήματος που ακολουθεί είναι
η αφηγηματικότητα και η
προοδευτική μετάβαση από το θείο
στο ανθρώπινο πάθος.
Πρωτοδημοσιεύτηκε το 1935 στο
περιοδικό Τα Νέα Γράμματα.

Στ' Ὄσιου Λουκά το μοναστήρι,
απ' ὅσες
γυναίκες του Στειριού*
συμμαζεύτηκαν
τον Επιτάφιο να στολίσουν, κι
ὅσες
μοιρολογήτρες ὡσμε του
Μεγάλου

Στείρι: χωριό της Βοιωτίας όπου
και το βυζαντινό μοναστήρι του
Ὄσιου Λουκά.

Σαββάτου το ξημέρωμα
αγρυπνήσαν,
ποια να στοχαστή –έτσι γλυκά
θρηνούσαν!–
πως, κάτου απ’ τους ανθούς,
τ’ ολόαχνο σμάλτο
του πεθαμένου του Άδωνη*
ήταν σάρκα
που πόνεσε βαθιά;

Άδωνης: Θεός που λατρευόταν από τους αρχαίους Φοίνικες ή Ασσύριους. Προς τιμήν του γιορτάζονταν τα Αδώνια. Η γιορτή γινόταν την άνοιξη και διαρκούσε δυο μέρες. Την πρώτη μέρα, που λεγόταν «αφανισμός», γυναίκες θρηνούσαν γύρω από μια νεκρική κλίνη στολισμένη με λουλούδια, και τη δεύτερη γιορταζόταν η ανάστασή του με χαρούμενα άσματα.

Αλλά το βράδυ το ίδιο του
Σαββάτου,
την ώρα π' απ' την Άγια Πύλη
το ένα

20 κερι έπροσάναψε όλα τ' άλλα
ως κάτου,
κι απ' τ' Άγιο Βήμα σάμπως
κύμα απλώθη
το φως ώσμε την ξώπορτα, όλοι
κι όλες
ανατρίχιαζαν π' άκουσαν στη
μέση
απ' τα «Χριστός Ανέστη» μιαν
αιφνίδια
φωνή να σκούξει: «Γιώργαινα,
ο Βαγγέλης!»

Και να· ο λεβέντης του χωριού,
ο Βαγγέλης,
των κοριτσιών το λάμπασμα,*
ο Βαγγέλης

Λάμπασμα: θαυμασμός, λαχτάρα.

που τον λογιάζαν όλοι για
χαμένο
στον πόλεμο· και στέκονταν
ολόρτος
30 στης εκκλησιάς τη θύρα, με
ποδάρι
ξύλινο, και δε διάβαινε τη θύρα
της εκκλησιάς, τι τον κοίταζαν
όλοι
με τα κεριά στο χέρι, τον
κοίταζαν,
το χορευτή που τράνταζε
τ' αλώνι
του Στειριού, μια στην όψη, μια
στο πόδι,
που ως να το κάρφωσε ήταν
στο κατώφλι
της θύρας, και δεν έμπαινε πιο
μέσα!

Και τότε – μαρτυράς μου να 'ναι
ο στίχος,
ο απλός κι αληθινός ετούτος
στίχος –
40 απ' το στασίδι που 'μωνα
στημένος
ξαντίκρισα τη μάνα, απ' το
κεφάλι
πετώντας το μαντίλι, να χιμήξει
σκυφτή και ν' αγκαλιάσει
το ποδάρι,
το ξύλινο ποδάρι του
στρατιώτη,
–έτσι όπως το είδα ο στίχος μου
το γράφει,
ο απλός κι αληθινός ετούτος
στίχος–,
και να σύρει απ' τα βάθη της
καρδιάς της
ένα σκούξιμο: «Μάτια μου...
Βαγγέλη!»

Κι ακόμα – μαρτυράς μου
να 'ναι ο στίχος,
50 ο απλός κι αληθινός ετούτος
στίχος–,
ξοπίσωθέ της, όσες μαζεύτηκαν
από το βράδυ της Μεγάλης
Πέφτης,
νανουριστά, θαμπά για να
θρηνήσουν
τον πεθαμένον Άδωνη,
κρυμμένο
μες στα λουλούδια, τώρα να
ξεσπάσουν
μαζί την αξεθύμαστη του τρόμου
κραυγή που, ως στο στασίδι
μου κρατιόμουν,
58 ένας πέπλος μού σκέπασε τα
μάτια!...

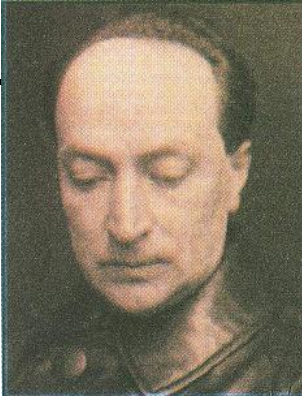
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πώς γίνεται η μετάβαση από το θείο πάθος στον ανθρώπινο πόνο;
2. Πώς αντιδρούν στη θέα του Βαγγέλη η μάνα του, οι άλλες γυναίκες, ο ποιητής;
3. Να συνδέσετε την πρώτη σκηνή με την τελευταία.
4. Τι σημασία έχει για το ποίημα η επανάληψη των στίχων 38 και 39;

Τάσσος (Αλεβίζος) (1914-1985),
'Ανοιξη, χαρακτηριστικό

Άγγελος Σικελιανός (1884-1951)

Γεννήθηκε στη Λευκάδα, όπου και περάτωσε τις εγκύκλιες σπουδές του. Γράφτηκε στη Νομική Σχολή, αλλά παράλληλα άρχισε να ασχολείται με τη λογοτεχνία εγκαταλείποντας τις σπουδές. Το 1907 έγραψε το συνθετικό ποίημα Αλαφροΐσκιωτος με το οποίο καθιερώθηκε ως ποιητής. Το ίδιο έτος παντρεύτηκε με την Εύα Πάλμερ, Αμερικανίδα που λάτρευε την Αρχαία Ελλάδα. Μαζί θα δουλέψουν για την πραγμάτωση της Δελφικής Ιδέας, που ήταν μια προσπάθεια για την αναβίωση του αρχαίου ελληνικού πνεύματος στους Δελφούς. Ο Σικελιανός είχε δική του άποψη για τη ζωή και δική του κοσμοθεωρία.

Πίστευε σε μια σφαιρική ενότητα και καθολική σύνθεση του παντός και οραματιζόταν ένα γενικό θρησκευτικό μύθο, που να κλείνει μέσα του τη λατρεία της φύσης και της ζωής, τις πρωτογονικές μητριαρχικές θρησκείες, το αρχαίο ελληνικό πνεύμα, την ορφική διδασκαλία και τη χριστιανική συμβολική. Προς αυτή την ενοποιητική αρχή στράφηκε η ποίηση του, που διακρίνεται για την πηγαία έμπνευση και τη γνήσια λυρική πνοή, τη ρωμαλέα σύλληψη της φαντασίας, τον πλούτο και τη λάμψη της γλώσσας σε μια ποιητική έκφραση μεγαλόπρεπη και συχνά μεγαλόστομη. Τα Άπαντα του Σικελιανού σε επιμέλεια Γιώργου Σαββίδη περιλαμβάνουν έξι τόμους ποιήματα με τον τίτλο Λυρικός Βίος (Α΄ - ΣΤ΄), τρεις τόμους

**ποιητικό θέατρο (τραγωδίες) με τον
τίτλο Θυμέλη και πέντε τόμους από
τα πεζά του με τον τίτλο Πεζός
Λόγος.**

Κώστας Βάρναλης

Οι μοιραίοι

ΟΙ ΜΟΙΡΑΙΟΙ, το δημοφιλέστερο ποίημα του Βάρναλη, χαρακτηρίστηκε ως ένα από τα κατορθώματα τον νεοελληνικού λυρισμού. Το ποίημα πρωτοδημοσιεύτηκε στο περιοδικό Μαύρος Γάτος το 1922, τον ίδιο χρόνο που ο ποιητής με τη σύνθεση του Το φως που καίει εγκαταλείποντας τις προηγούμενες αναζητήσεις τον χάραξε τη νέα του πορεία: να υπηρετήσει με την τέχνη του την αριστερή ιδεολογία στην οποία είχε ενταχθεί,

Ο κοινωνικός στόχος του ποιήματος είναι σαφής: να απεικονίσει με τα πιο παραστατικά χρώματα τη δυστυχία των απόκληρων της ζωής.

Μες στην υπόγεια την ταβέρνα,
μες σε καπνούς και σε βρισιές
(απάνω στρίγκλιζε η λατέρνα)
όλ' η παρέα πίναμ' εψές·
εψές, σαν όλα τα βραδάκια,
να πάνε κάτω τα φαρμάκια.

Σφιγγόταν ένας πλάι στον άλλο
και κάπου εφτυούσε καταγής.
Ω! πόσο βάσανο μεγάλο
το βάσανο είναι της ζωής!
Όσο κι ο νους να τυραννιέται,
άσπρην ημέρα δε θυμιέται.

**Ἦλιε και θάλασσα γαλάζα
και βάθος τ' άσωτ'* ουρανού!
Ω! της αυγής κροκάτη γάζα*,
γαρούφαλα του δειλινού,
λάμπετε, σβήνετε μακριά μας,
χωρίς να μπείτε στην καρδιά μας!**

**άσωτος: ατέλειωτος, απέραντος.
κροκάτη γάζα: λεπτό διαφανές
ύφασμα με τα χρώματα του
λουλουδιού κρόκος. Της αυγής
κροκάτη γάζα: η αυγή· η εικόνα
υποδηλώνει τη διαύγεια της
ατμόσφαιρας και τα χρώματα του
πρωινού και είναι δανεισμένη από
τον Όμηρο, που αποκαλούσε την
αυγή «Κροκόπεπλο Ηώ».**

Του ενού ο πατέρας χρόνια δέκα
παράλυτος, ίδιο στοιχειό*
τ' άλλου κοντόημερ'* η γυναίκα
στο σπίτι λιώνει από χτικιό·
στο Παλαμήδι* ο γιος του Μάζη
κι η κόρη του Γιαβή στο Γκάζι*.

στοιχειό: φάντασμα.

κοντοήμερη: που της απομένουν
λίγες ακόμη μέρες ζωής.

Παλαμήδι: το γνωστό κάστρο του
Ναυπλίου, όπου βρίσκονταν
παλαιότερα οι πιο άθλιες ελληνικές
φυλακές για βαρυποινίτες.

Γκάζι: κακόφημη αθηναϊκή
συνοικία.

- Φταίει το ζαβό το ριζικό* μας!
- Φταίει ο Θεός που μας μισεί!
- Φταίει το κεφάλι το κακό μας!
- Φταίει πρώτ' απ' όλα το κρασί!

Ποιος φταίει; ποιος φταίει;

Κανένα στόμα

δεν το 'βρε και δεν το 'πε ακόμα.

Έτσι στη σκοτεινή ταβέρνα
πίνουμε πάντα μας σκυφτοί.
Σαν τα σκουλήκια, κάθε φτέρνα,
όπου μας εύρει, μας πατεί.
Δειλοί, μοιραίοι κι άβουλοι αντάμα,
προσμένουμε, ίσως, κάποιο θάμα!

ζαβό ριζικό: στραβή και ανάποδη
τύχη.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Ποια είναι η σημασία της λέξης «μοιραίοι» στον τίτλο του ποιήματος;
Προτού απαντήσετε να προσέξετε:
α) τη ζωή των προσώπων, όπως απεικονίζεται στο ποίημα, β) τους δύο τελευταίους στίχους.**
- 2. Ποιος «Μιλάει» στην τρίτη στροφή; Πώς αντιλαμβάνεσθε το περιεχόμενο της;**
- 3. Πού αναζητούν την αιτία της δυστυχίας τους οι μοιραίοι;**
- 4. Πώς κλιμακώνονται στις τέσσερις πρώτες στροφές οι ρεαλιστικές εικόνες του ποιήματος και ποιο είναι το αισθητικό αποτέλεσμα από αυτή την κλιμάκωση;**

5. Ο ποιητής χρησιμοποιεί στην αφήγηση άλλοτε το γ' ενικό και άλλοτε το α' πληθυντικό πρόσωπο στα ρήματα: τι πετυχαίνει να εκφράσει σε κάθε περίπτωση;

6. Να παρατηρήσετε με προσοχή το χιαστό σχήμα στο οποίο τελειώνει η τέταρτη στροφή:

**στο Παλαμήδι ο γιος του Μάζη
κι η κόρη του Γιαβή στο Γκάζι.**

Τι πετυχαίνει με αυτό το σχήμα ο ποιητής;

[Πάλι μεθυσμένος είσαι]

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ που ακολουθεί είναι ο πρόλογος της ποιητικής συλλογής Σκλάβοι πολιορκημένοι.

Τιτλοφόρησε έτσι τη συλλογή ο Βάρναλης παραλλάσσοντας τον τίτλο της γνωστής ποιητικής σύνθεσης του Σολωμού Ελεύθεροι Πολιορκημένοι. Οι σκλάβοι πολιορκημένοι του είναι όλοι οι άνθρωποι που είναι δέσμιοι των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών.

**Πάλι μεθυσμένος είσαι, δύομισι
ώρα της νυχτός.
Κι αν τα γόνατά σου τρέμαν,
εκρατιόσουνα στητός
μπρος στο κάθε τραπεζάκι. – «Γεια
σου, Κωνσταντή βαρβάτε!»**

- Καλησπερούδια αφεντικά, πώς τα
καλοπερνάτε;

Ένας σου 'δίνε ποτήρι κι άλλος σου
'δινεν ελιά.

Έτσι πέρασες γραμμή της γειτονιάς
τα καπελιά.

Κι αν σε πείραζε κανένας –αχ,
εκείνος ο Τριβέλας!–

έκανες πως δεν ένιωθες και πάντα
εγλυκογέλας.

Χτες και σήμερα ίδια κι όμοια,
χρόνια μπρος, χρόνια μετά...

Η ύπαρξη σου σε σκοτάδια όλο
πηχτότερα βουτά.

Τάχα η θέληση σου λίγη, τάχα
ο πόνος σου μεγάλος;

Αχ, πού 'σαι, νιότη, που δειχνες
πως θα γινόμουν άλλος!

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Μέσα σε ποιο περιβάλλον τοποθετείται το ποίημα;**
- 2. Να σχολιάσετε τους τέσσερις τελευταίους στίχους.**
- 3. Να συσχετίσετε το ποίημα με το ποίημα του Βάρναλη Οι μοιραίοι Ποιες ομοιότητες υπάρχουν ανάμεσά τους;**

Το πέρασμά σου

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ ανήκει στη δεύτερη περίοδο της ποιητικής δημιουργίας τον Βάρναλη, γύρω στο 1922.

Στη ζήση αυτή που τη μισούμε,
στη γης αυτή που μας μισεί
κι όσο να πιούμε δε σε σβηούμε,
πόνε πικρέ και πόνε αψύ,
που μας κρατάς και σε κρατούμε·

σ' αυτήν τη μαύρη γης και ζήση,
που περπατούσαμε τυφλά
κι ανθός για μας δεν είχε ανθίσει
κι ούτε σε δέντρον αψηλά
κρυμμένο αηδόνι κελαηδήσει,

ήρθες Εσύ μίαν άγιαν ώρα,
όραμα θείο και ξαφνικό,
και γέμισε ήλιο, ανθόν, οπώρα,
κελαηδισμόν παθητικό
όλ' η καρδιά μας, όλ' η χώρα.

**Αχ! τόσο λίγο να βαστάξει
τούτ' η γιορτή κι η Πασκαλιά!...
Έφυγες κι έχουμε ρημάξει
ξανά και πάλι. Η Πασκαλιά
γιατ' έτσι λίγο να βαστάξει!**

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Να παρακολουθήσετε τη συναισθηματική κλιμάκωση κατά τη διαδρομή του ποιήματος επισημαίνοντας τις κυριότερες λέξεις που την εκφράζουν.**
- 2. Πώς αποδίδεται ποιητικά το όραμα του ποιητή (κυρίως με πόσες λέξεις και με ποια εικόνα;)**

Οι πόνοι της Παναγιάς (απόσπασμα)

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ ανήκει στο πρώτο μέρος της ποιητικής σύνθεσης **Σκλάβοι Πολιορκημένοι**, η οποία εκδόθηκε το 1927. Ο ποιητής, ακολουθώντας τη δημοτική μας παράδοση, χρησιμοποιεί τη μορφή της Παναγιάς, για να εκφράσει τον ανθρώπινο πόνο της μάνας· η Παναγιά κατέχεται από τα τρυφερότερα συναισθήματα για το παιδί που πρόκειται να γεννήσει, αλλά και από κακά προαισθήματα για την τύχη που το περιμένει.

**Που να σε κρύψω, γιόκα μου, να
μη σε φτάνουν οι κακοί;
Σε ποιο νησί του Ωκεανού, σε
ποιαν κορφήν ερημική;**

Δε θα σε μάθω να μιλάς και
τ' άδικο φωνάξεις.*

Ξέρω, πως θα 'χεις την καρδιά
τόσο καλή, τόσο γλυκή,
5 που μες στα βρόχια* της οργής
ταχιά θενά σπαράξεις.

Συ θα 'χεις μάτια γαλανά,
θα 'χεις κορμάκι τρυφερό,
θα σε φυλάω από ματιά κακή κι
από κακόν καιρό,
από το πρώτο ξάφνιασμα της
ξυπνημένης νιότης.

Δεν είσαι συ για μαχητές, δεν
είσαι συ για το σταυρό.

10 Εσύ νοικοκερόπουλο, όχι
σκλάβος ή προδότης.

και τ' άδικο φωνάξεις: να
φωνάξεις, να αποκαλύψεις.
βρόχια: θηλιά, παγίδα.

Τη νύχτα θα σηκώνομαι κι
αγάλια θα νυχοπατώ*,
να σκύβω την ανάσα σου
ν' ακώ*, πουλάκι μου ζεστό,
να σου τοιμάζω στη φωτιά γάλα
και χαμομήλι
κι ύστερ' απ' το παράθυρο με
καρδιοχτύπι θα κοιτώ
15 που θα πηγαίνεις στο σκολειό
με πλάκα και κοντύλι...

Κι αν κάποτε τα φρένα* σου το
Δίκιο, φως της αστραπής,
κι η Αλήθεια σου χτυπήσουνε,
παιδάκι μου, να μην τα πεις.
Θεριά οι άνθρωποι, δεν μπορούν
το φως να το σηκώσουν.

νυχοπατώ: πατώ στα νύχια των ποδιών, περπατώ αθόρυβα.

ακώ: ακούω.

τα φρένα: οι σκέψεις, ο νους.

**Δεν είναι αλήθεια πιο χρυσή
σαν την αλήθεια της σιωπής.**

**20 Χίλιες φορές να γεννηθείς,
τόσες θα σε σταυρώσουν.**

**Ώχου, μου μπήγεις στην καρδιά,
χίλια μαχαίρια και σπαθιά.**

**Στη γλώσσα μου ξεραίνεται το
σάλιο, σαν πικρή αψιθιά*!**

**– Ω! πώς βελάζεις ήσυχα,
κοπάδι εσύ βουνίσο...–**

**Βοηθάτε, ουράνιες δύναμες, κι
ανοίχτε μου την πιο βαθιά**

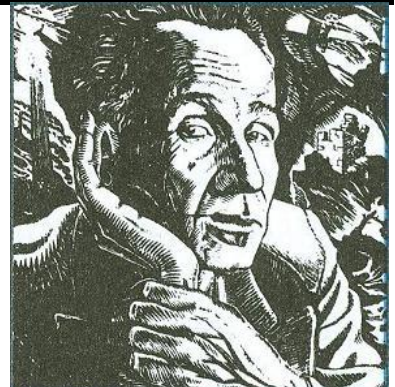
**25 την άβυσσο, μακριά απ' τους
λύκους να κρυφογεννήσω!**

**αψιθιά: αρωματικό φυτό με πικρή
γεύση, που χρησιμοποιείται και για
ζεστό ρόφημα.**

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Στο μονόλογο της Παναγιάς υπάρχουν στίχοι που εκφράζουν τα πιο τρυφερά συναισθήματα και άλλοι που εκφράζουν τις πιο πικρές διαπιστώσεις: να τους εντοπίσετε στο απόσπασμα.**
- 2. «Θεριά οι άνθρωποι... θα σε σταυρώσουν»:** να σχολιάσετε το νόημα των τριών αυτών στίχων.
- 3. Πώς κλιμακώνεται η αγωνία της Παναγιάς από την πρώτη ως την τελευταία στροφή του αποσπάσματος;**

Κώστας Βάρναλης (1884-1974)

Ο ποιητής προέρχεται από τον απόδημο ελληνισμό. Γεννήθηκε στον Πύργο της Βουλγαρίας και σπούδασε φιλολογία στην Αθήνα. Υπηρέτησε στη Μέση Εκπαίδευση και αργότερα (1919-22), με κρατική υποτροφία, σπούδασε στο Παρίσι Νεοελληνική Φιλολογία και Αισθητική. Εκεί έζησε στο κλίμα της γενικής απογοήτευσης που προκάλεσε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Στα ποιήματα της πρώτης περιόδου (προ του 1922) είναι έντονος ο αισθησιασμός και το βαθύ μουσικό αίσθημα. Επίσης φαίνονται εδώ και οι επιδράσεις που δέχτηκε από τον Παρνασσισμό.

Η πολιτική του ιδεολογία επηρέασε την ποίηση, την πεζογραφία και τις κριτικές του μελέτες. Στα ποιήματα της δεύτερης περιόδου η σάτιρα και ο σαρκασμός εναλλάσσονται με τους λυρικούς τόνους ενώ ο ανθρώπινος πόνος είναι ένα από τα κυρίαρχα θέματα του. Έργα του: α) Ποίηση: Κηρήθρες (1905), Προσκυνητής (1919), Το φως που καίει (1922), Σκλάβοι πολιορκημένοι (1927), Ελεύθερος Κόσμος (1965), Οργή λαού (1975). β) Πεζά: Η αληθινή απολογία του Σωκράτη (1931), Ημερολόγιο της Πηνελόπης (1946) κ.ά. γ) Θέατρο: Άτταλος ο Γ' (1970). δ) Φιλολογικά - Κριτικά: Σολωμικά (1957), Αισθητικά - Κριτικά (1958) κ.ά.

Γιάννης Ψυχάρης

Δυο λόγια¹

Το κείμενο είναι πρόλογος στο βιβλίο Το Ταξίδι μου.

Όποιος με διαβάσει θα καταλάβει με τι σκοπό έγραψα Το Ταξίδι μου. Γλώσσα και πατρίδα είναι το ίδιο. Να πολεμά κανείς για την πατρίδα του ή για την εθνική τη γλώσσα, ένας είναι ο αγώνας. Πάντα αμύνεται περί πάτρης.*

Η ζωή μου είναι της Γαλλίας. Ό,τι είμαι, στη Γαλλία το χρωστώ. Την αγαπώ σα μητέρα και σαν πατρίδα. Έγινα παιδί της στην ώρα της δυστυχίας και της θλίψης· πώς να

αμύνεται περί πάτρης: φρ. ομηρική: αγωνίζεται για την πατρίδα.

μην τη λατρεύω; Γεννήθηκα όμως Γραικός και δεν μπορώ να το ξεχάσω· έχω χρέη και στην Ελλάδα. Θέλησα να της το δείξω. Αφού δεν μπορεί να της είμαι χρήσιμος στον πόλεμο, τουλάχιστο πολεμώ για την εθνική μας γλώσσα. Ένα έθνος, για να γίνει έθνος, θέλει δυο πράγματα· να μεγαλώσουν τα σύνορα του και να κάμει φιλολογία δική του. Άμα δείξει που ξέρει τι αξίζει η δημοτική του γλώσσα κι άμα δεν ντραπεί γι' αυτή τη γλώσσα, βλέπουμε που τόντις είναι έθνος. Πρέπει να μεγαλώσει όχι μόνο τα φυσικά, μα και τα νοερά του τα σύνορα. Γι' αυτά τα σύνορα πολεμώ.

Άλλα δεν είχα να πω στον πρόλογο μου. Όσοι πιάσουν το βιβλίο μου στο χέρι για να διασκεδάσουν και να περάσει η

ώρα –να το πω φανερά, γι’ αυτούς γράφω– δεν έχουν ανάγκη μήτε να τους ξηγήσω το ορθογραφικό σύστημα που ακολούθησα, μήτε να τους δώσω λόγο για κάθε λέξη, για κάθε φράση που έγραψα. Δεν έβαλα έναν τύπο γραμματικό, δεν έγραψα μια λέξη, μια συλλαβή στο βιβλίο μου, χωρίς να το συλλογιστώ πριν ώρες, μπορώ μάλιστα να πω χρόνια, αφού κάθε χειμώνα στα δημόσια μαθήματα που δίνω, της γλώσσας μας την ιστορία μελετώ.

Όποιος πάλε θέλει να με διαβάσει για να με κατακρίνει, για να βρει λάθη, για να κάμει το δάσκαλο, τον παρακαλώ πρώτα να ρίξει μια ματιά στα επιστημονικά και φιλολογικά μου δοκίμια –στα Ιστορικά ζητήματα και στα γαλλικά μου συγγράμματα. Για να με

κατηγορήσει, πρέπει πρώτα να διει
με τι ιδέα γράφω κι αν
ακουλούθησα παντού την ίδια ιδέα
ή όχι. Θα με κάμουν παρατήρηση
για πολλά πράγματα που
αποκρίθηκα αλλού, χωρίς μάλιστα
να προσμένω την παρατήρηση. Δε
θ' απαντήσω και δεύτερη φορά.
Δική μου γλώσσα δεν έχω και δεν
έφτιαξα γλώσσα, γιατί πλάστης δεν
είμαι. Γράφω την κοινή γλώσσα του
λαού· όταν η δημοτική μας γλώσσα
δεν έχει μια λέξη που μας
χρειάζεται, παίρνω τη λέξη από την
αρχαία και προσπαθώ, όσο είναι
δυνατό, να την ταιριάξω με τη
γραμματική του λαού. Έτσι έκαναν
όλα τα έθνη του κόσμου· έτσι θα
κάμουμε και μεις. Με φαίνεται που
για πρώτη φορά, σ' αυτό το βιβλίο,
γράφηκε με κάποια σειρά και
ενότητα η γλώσσα του λαού.

Προσπάθησα να τη γράψω κανονικά, να φυλάξω τους νόμους της, να προσέξω στη φωνολογία, στη μορφολογία, στο τυπικό και στη σύνταξη της δημοτικής γραμματικής.

Δεν είμαι τόσο νέος, δεν είμαι και τόσο παιδί, για να νομίζω που κατόρθωσα μ' αυτό μου το βιβλίο να λύσω το πρόβλημα που μας βασανίζει όλους. Για να το λύσουμε, χρειάζονται ακόμη πολλά· πρέπει πρώτα ο καθένας να πιάσει να μάθει με τα σωστά του αυτή τη γλώσσα που καταφρονεί χωρίς να την ξέρει, να γίνουμε γραμματικές, να παραδίδεται η αληθινή μας γλώσσα και όχι μόνο η καθαρεύουσα στα σκολειά και στο Πανεπιστήμιο. Πρέπει μάλιστα να σπουδάσουμε καλύτερα την αρχαία, για να καταλάβουμε την ιστορική

αξία της δημοτικής, να τη μελετήσουμε με σέβας και να διούμε που μόνο τη δημοτική είναι δυνατό να καλλιεργήσουμε και να γράψουμε. Προσπάθησα να δείξω που μπορεί κανείς να γράψει αυτή τη γλώσσα και πεζά. Το λέω φανερά και μ' όλη μου την καρδιά· αν το βιβλίο μου δεν είναι καλό, φταίω γω· η γλώσσα μας δε φταίει.

Γραμματική όμως δε θέλησα να κάμω. Το βιβλίο μου άλλο δεν είναι παρά φαντασία και ποίηση. Πήρα πρόφαση το ταξίδι που έκαμα, κοντεύουν τώρα δυο χρόνια, στην Ανατολή και στην Ελλάδα. Πολλοί ταξιδιώτες συνηθίζουν και μας λεν τι έκαμαν τη Δευτέρα και την Τρίτη, τι ώρα έφταξαν και τι ώρα έφυγαν, τι κρασί ήπιαν, πόσα κουνούπια τους δάγκασαν, ποιόνα είδαν εκεί που κατέβηκαν, τι μαλλιά είχαν η

νοικοκερά και ο νοικοκύρης του σπιτιού. Έπειτα, σ' ό,τι χώρα κι αν πατήσουν, κάθονται και μας διγούντα τα ιστορικά της. Τέτοια δεν έχω. Ο guide Joanne* είναι πολύ πιο χρήσιμος οδηγός από μένα. Κανένα απ' όσα λέω στο βιβλίο μου δε συνέβηκε αλήθεια. Ποτές στη ζωή μου δεν έδωσα μεγάλη προσοχή στ' άτομα· ο άνθρωπος μονάχα, η ιδέα και ο νους έχουν κάποια αξία στον κόσμο. Τα γενικά ζητήματα είναι τα μόνα σπουδαία ζητήματα. Για τούτο, όπου γράφω το εγώ, είναι τύπος ρητορικής· εγώ τίποτις δεν είμαι· η εθνική ψυχή κάτι σημαίνει· προσπάθησα να διωπου και πού τι έχει μέσα της αυτή η

Adolphe Joanne (1813-1881):
Γάλλος γεωγράφος, συντάκτης
«οδηγών».

ψυχή, και μιλώντας για μένα, συλλογιούμαι τους άλλους. Το βιβλίο μου είναι παραμύθι, όχι ταξίδι.

Αυτό θέλησα. Θέλησα και κάτιτις άλλο· να διασκεδάσει ο αναγνώστης μου, κι αν είναι δυνατό να μη με βαρεθεί, ακόμη κι όταν του μιλώ για σοβαρά κι επιστημονικά ζητήματα. Μα πρώτ' απ' όλα θέλησα να μπορέσει ο καθένας να με καταλάβει.

Παρίσι, 1888.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Βρίσκετε ορθή την άποψη του Ψυχάρη ότι γλώσσα και πατρίδα ταυτίζονται; Να την αιτιολογήσετε και να τη συσχετίσετε με την αντίστοιχη φράση του Σολωμού: «Μήγαρις' έχω άλλο στον νου μου, πάρεξ ελευθερία και γλώσσα;» (Διάλογος).

2. Πώς αντιλαμβάνεστε την ομολογία του συγγραφέα: «Δική μου γλώσσα δεν έχω και δεν έφτιαξα γλώσσα, γιατί πλάστης δεν είμαι. Γράφω την κοινή γλώσσα του λαού».

3. Ποιο βαθύτερο κίνητρο οδήγησε τον Ψυχάρη στη συγγραφή αυτού του έργου;

4. Ένας μαθητής να παρουσιάσει ολόκληρο Το Ταξίδι μου στην τάξη.

Γιάννης Ψυχάρης (1854-1929)

Γλωσσολόγος και
κορυφαίος εκπρόσωπος
του Δημοτικισμού.

Γεννήθηκε στην Οδησσό
και τα πρώτα χρόνια τα έζησε στην
Κωνσταντινούπολη. Το μεγαλύτερο
μέρος της ζωής του το πέρασε στο
Παρίσι, όπου παντρεύτηκε την
κόρη του Ερνέστου Ρενάν. Δίδαξε
νεοελληνική γλώσσα και φιλολογία
στη Σχολή Ανατολικών Γλωσσών
του Παρισιού. Το 1888 εξέδωσε Το
Ταξίδι μου που θεωρήθηκε
ντοκουμέντο μιας ολόκληρης
εποχής και αποτέλεσε σταθμό στην
πνευματική ζωή του τόπου. Στο
έργο αυτό, κράμα λογοτεχνίας και
γλωσσολογίας, τονίζει την ανάγκη
της επικράτησης της δημοτικής
γλώσσας στην ποίηση και την

πεζογραφία –ιδίως στην πεζογραφία, γιατί διαβάζεται πιο πολύ από το λαό κι έτσι βοηθάει στη γλωσσική του καλλιέργεια. Άλλα πεζογραφήματα του: Τ' όνειρο τον Γιαννίρη (1897), Ζωή κι αγάπη στη μοναξιά (1904), Αγνή (1912) κ.ά. Πολλά δημοσιεύματα του γύρω από διάφορα θέματα της πνευματικής ζωής του τόπου έχουν καταχωριστεί στην πεντάτομη σειρά Ρόδα και Μήλα.

Φώτης Φωτιάδης

Το γλωσσικό ζήτημα κι η εκπαιδευτική μας αναγέννησις (απόσπασμα)

ΤΟ ΕΡΓΟ αυτό του Φωτιάδη είναι το πρώτο στο είδος του, όπου εξετάζεται με τόσο αναλυτικό τρόπο η σχέση παιδείας και γλώσσας. Ο Φωτιάδης υποστηρίζει πως το γλωσσικό είναι ταυτόχρονα θέμα εθνικό και εκπαιδευτικό και χωρίς την καθιέρωση της δημοτικής εκπαιδευτική αναγέννηση δεν μπορεί να υπάρξει. Αυτή θα βοηθήσει το Νεοέλληνα να οδηγηθεί σε μια βαθύτερη και ουσιαστικότερη κατανόηση της πνευματικής μας ζωής και θα τον απαλλάξει από τη δουλική μίμηση ξένων προτύπων.

Να μη νομίσει κανείς πως κατηγορώ τον κοσμοπολιτισμό. Καθόλου. Βλέπω μονάχα πως κάθε έθνος τον εννοεί διαφορετικά και θα επιθυμούσα και το έθνος μας να τον νιώσει πιο σωστά. Δε μου φαίνεται πως το να προσπαθεί κανείς να παίρνει, ας είναι και τα καλά και μεγάλα των ξένων, είναι κοσμοπολιτισμός καλός.

Εδώ δα είν' ο κόμπος. Για ένα έθνος που έχει ιστορία και παράδοση, φιλότιμο κι αξιοπρέπεια, ο κοσμοπολιτισμός θα 'ναι ένα είδος ανταλλαγή. Α δεν έχει ένα έθνος κάτι να παρουσιάσει σ' αυτή την ανταλλαγή, αρπάζει τα ξένα αλλά δουλώνεται, ρουφιέται, εξοντώνεται. Αν έχει κάτι, πρέπει να 'χει και το φιλότιμο και τη θέληση να τα παρουσιάσει αυτά τα δικά του μ' αξιοπρέπεια. Τα ιδιαίτερα του

αυτά είναι ο νους κι η καρδιά του λαού του, την ποίηση του, τα έθιμα του. Αυτά πρέπει να τα τιμήσει και να τα καλλιεργήσει, για να παρουσιαστεί σαν έθνος που αξίζει τ' όνομα του στην κοσμοπολίτικη αυτή ανταλλαγή!

Και λοιπόν κι εμείς μ' αυτά τα δικά μας πρέπει να μορφώνουμε τα παιδιά μας από μικρά. Έτσι θα καλλιεργήσομε το εθνικό μας Εγώ, και τότες μπορούμε να παρουσιαστούμε μ' αξιοπρέπεια στον Παγκόσμιο Ανθρωπισμό. [...]

Όταν το εκπαιδευτικό σύστημα πιάσει τη θέση του τη σωστή στον κοινωνικό οργανισμό, τότες θ' αρχίσει κι η ενέργεια του όλη κι ολάκερη. Δε θα περιορίζεται πια τότες μόνο στα συντηρητικά έργα, να παίρνει και να περνά στη νέα γενεά όσα οι περασμένες με πείρα

και μελέτη απόχτησαν, να ταιριάζει τη νέα γενεά με τους κοινωνικούς τύπους, ως εκεί που τους έφερ' η εξέλιξη η κοινωνική, αλλά τότες θα καταπιαστεί η εκπαιδευτική και μορφωτική ενέργεια κι άλλα έργα προοδευτικά. Θα προσπαθεί να μας οδηγήσει σε τύπους ανώτερους· σε τύπους που θα ζητούν να φέρουν την ευτυχία του κοινωνικού οργανισμού ολόκερου.

Και τα ιδανικά αυτά ούτ' άσχετα ούτ' απόλυτα είναι ούτ' άπιαστα.

Δεν προσπαθούμε όλοι μας μέρα νύχτα το καλό για μας, το καλύτερο για τα παιδιά μας; να από που θα ξεκινήσουμε θετικά και σχετικά. Να η οργανική ορμή. Δεν ξέρομε να τη οργανίσομε για την ωφέλεια του οργανισμού. Δε μελετήσαμε, δε μάθαμε, δεν προσπαθήσαμε για το σωστό. Ωστόσο ολοένα φωνάζομε

«διά την έκλυσιν των ηθών, διά την έκλυσιν της ιεράς λειτουργίας της Θέμιδος, διά την έκλυσιν του θρησκευτικού συναισθήματος».

Μα όταν συλλογιστούμε πως τα κοινωνικά φαινόμενα είναι σ' ακατάπαυτ' αλλαγή, όταν νιώσομε πως αυτό θα πει ότι το υλικό τ' οργανικό ζυμώνεται και πλάθεται' ευκολότερ' από κάθε άλλο, τότες θα καταλάβομε πως δε θα 'ταν κι αδύνατο να κατορθώσομε με τη σωστή μόρφωση και με καιρό να παρουσιάσομε καλύτερες ψυχές μέσα σ' ωραιότερα σώματα! [...]

Πρέπει να νιώσει ο νέος πως ζήτημα γλωσσικό, ζήτημα εκπαιδευτικό, ζήτημα μορφωτικό, ζήτημα υγείας νου και ψυχής, όλ' αυτά τα ζητήματα είναι ένα ζήτημα, και ζήτημα εθνικό.

Πρέπει να μάθει να τιμά το Εγώ του το τωρινό! Καλό είναι να 'χει κανείς μεγάλους προγόνους· καλύτερο είναι να προσπαθεί να τους ξεπεράσει. Πρέπει λοιπόν ο νέος ν' αρχίσει να τιμά εκείνο που είναι κι εκείνο που έχει, τη γλώσσα του δηλαδή, το νου του, την ψυχή του, την καρδιά του, τα ήθη του, τα έθιμα του, το εγώ του, το εθνικό, το τωρινό. Αυτά πρέπει ν' αγαπά, να καλλιεργεί, αυτά τα τωρινά να τιμήσει και να δοξάσει. Έτσι κι όχι με μαϊμουδιές θα τιμήσει και τα περασμένα και τους περασμένους.

Πρέπει ο νέος να νιώσει καλά πως αν ο νους μπορεί να μορφωθεί και με μια ξένη γλώσσα, όμως η ψυχή, η καρδιά δεν μπορεί ν' αποχτήσει εθνική μόρφωση αλλιώς παρά με τη γλώσσα αυτή που μιλεί από μικρός κι αγράμματος!

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τι εννοεί ο συγγραφέας με τη φράση: «Για ένα έθνος που έχει ιστορία και παράδοση, φιλότιμο κι αξιοπρέπεια, ο κοσμοπολιτισμός θα 'ναι ένα είδος ανταλλαγή».
2. Συμφωνείτε με την άποψή του ότι ένα έθνος «αν δεν έχει κάτι να παρουσιάσει... εξοντώνεται»; Ποιος ο ρόλος της γλώσσας στο θέμα αυτό;

Φώτης Φωτιάδης
(1849-1936)

Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη και πέθανε στην Αθήνα. Σπούδασε Ιατρική στη Γερμανία και ως το 1922 έζησε στην Πόλη ασκώντας το επάγγελμα του γιατρού. Παράλληλα όμως προς την ιατρική επιστήμη επιδόθηκε και στη μελέτη του γλωσσικού ζητήματος, το οποίο

ταύτισε με το εκπαιδευτικό πρόβλημα και την εκπαιδευτική αναγέννηση της χώρας. Για τούτο και θεωρείται ο εισηγητής του εκπαιδευτικού δημοτικισμού. Ο Φωτιάδης είναι επίσης από τους πρώτους που έγραψαν επιστημονικές εργασίες στη δημοτική γλώσσα, αποδεικνύοντας έτσι πως η χρήση της μπορεί να έχει εξίσου καλά αποτελέσματα και στον επιστημονικό λόγο. Ένα τέτοιο επιστημονικό του έργο γραμμένο στη δημοτική είναι και το 'Εμφυτον Θερμόν (1935). Το κήρυγμα του Φωτιάδη επηρέασε τους νεότερους του δημοτικιστές Αλέξ. Δελμούζο, Μανόλη Τριανταφυλλίδη κ.ά. Το αρχείο του έχει εκδοθεί από το Ε.Λ.Ι.Α (Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο) με φιλολογική επιμέλεια Γιάννη Παπακώστα.

Το Ανθρωπιστικό Ιδανικό

Όπως το κάθε άτομο χρειάζεται ένα σκοπό στη ζωή του για να πάρει νόημα η ζωή αυτή, για να συντονίζει όλες του τις προσπάθειες προς μια ενιαία κατεύθυνση και να το βοηθά εντείνοντας τις δυνάμεις του να γίνεται ολοένα καλύτερο, το ίδιο και ένας ολόκληρος λαός. Αλλιώς, άτομο και λαός αφήνονται στην τύχη και ζουν ζωή της στιγμής, χωρίς προοπτική και ελπίδα για πρόοδο πραγματική. Όπως όμως στο άτομο ο σκοπός της ζωής του είναι δυναμογόνος όταν πηγάζει από μέσα του, από τις δικές του ανάγκες και δυνατότητες, έτσι και για το λαό. Κι αυτόν μπορεί να τον

**συγκινήσει και τον εμπνεύσει
μονάχα ένα ιδανικό που ριζώνει
στο δικό του χώμα και στη δική του
φυσική ζωή. Ιδανικό δηλαδή που
πηγάζει από την ιστορία του και τη
ζωντανή του παράδοση, που
ταιριάζει με την ψυχολογία του, με
τον τόπο του και τις ανάγκες που
δημιουργεί.**

**Τέτοιο ιδανικό βγαλμένο μέσα
από το ελληνικό χώμα και την
ιστορία του λαού του είναι ο
ανθρωπισμός. Ανθρωπισμός θα
ειπεί να πλάθουμε ανθρώπους με
γερό και ωραίο σώμα, με καθαρό
στοχαστικό νου, με δυνατή θέληση
και σεβασμό και αγάπη στους
συνανθρώπους των. Ανοιχτομάτες
που είναι σε θέση να κρίνουν οι
ίδιοι υπεύθυνα όσα προβλήματα
τους παρουσιάζει η ατομική και
ομαδική ζωή τους, χωρίς να**

παρασύρονται σαν άβουλη αγέλη από τον πρώτο δυνατό ή δημαγωγό της ημέρας· ανθρώπους ικανούς να εξασφαλίζουν οι ίδιοι με την προσωπική τους εργασία τους υλικούς όρους της ζωής των, όσοι χρειάζονται για να κρατιέται η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, να καταφάσκουν ελεύθερα τις δεσμεύσεις που επιβάλλει η ομαλή συμβίωση με τους συνανθρώπους των και η προκοπή τους· ικανούς να οργανώσουν τη ζωή της λαϊκής ολότητας όπου ανήκουν έτσι, που και τα άτομα και η ολότητα να προκόβουν και να καλυτερεύουν όλο και περισσότερο το επίπεδο της υλικής και πνευματικής των ζωής· για την προκοπή της να μη ρίχνουν την ευθύνη σε άλλους ή και στην τύχη, παρά να νιώθουν τον εαυτό τους όχι μόνο συνυπεύθυνο

με τους φυσικούς ηγέτες αλλά και ως τον κυρίως υπεύθυνο· να βάζουν γι' αυτή κάθε δυνατή προσπάθεια, δίνοντας οι ίδιοι την κατεύθυνση και υπερνικώντας εσωτερικές και εξωτερικές αντίθετες δυνάμεις, και να είναι πρόθυμοι να θυσιάσουν γι' αυτή όχι μόνο την ησυχία και τη βολή τους παρά στην ανάγκη και τη ζωή τους την ίδια. Ανθρώπους δηλαδή που έχουν υψωθεί από το ζωικό στο ανθρώπινο επίπεδο, που έχουν δουλέψει μέσα τους όσο γίνεται το ανθρώπινο βάθος και που πραγματικά ελεύθεροι στέκουν μοίρα στη μοίρα τους.

Ανθρωπισμός δε θα ειπεί ισοπέδωση των ατόμων σε μια πολιτεία. Ο κάθε πολίτης έχει βέβαια δικαίωμα να ζήσει και ν' αναπτύξει ελεύθερα τον εαυτό του

μέσα στα όρια που επιβάλλουν σε όλους οι δεσμεύσεις για την ομαλή ομαδική συμβίωση ενός λαού και την προκοπή του· να τον αναπτύξει μάλιστα συμφωνά με το φυσικό του, γιατί μόνον έτσι μπορεί και τον ψυχικό του κόσμο να δουλέψει βαθύτερα και στην πιο μεγάλη απόδοση να φτάσει. Από την άποψη δηλαδή του δικαιώματος για τη συντήρηση και την ελεύθερη ανάπτυξη της υλικής και πνευματικής των ζωής όλοι είναι ίσοι. Η ισότητα όμως αυτή δεν εξαφανίζει τις φυσικές διαφορές ανάμεσα στα άτομα, διαφορές και ως προς την ψυχοσύσταση και ως προς τις ικανότητες και τη δυναμικότητα του καθενός. Αναγκαία συνέπεια των διαφορών αυτών σε μια πολιτεία καλά οργανωμένη είναι ο καθένας να

παίρνει μέσα σ' αυτή τη θέση που του έχει ορίσει το φυσικό του και όχι η κοινωνική και οικονομική θέση του σπιτιού του, και στις ηγετικές θέσεις σε όλους τους κλάδους της δημόσιας ζωής ν' ανεβαίνουν εκείνοι που πραγματικά αξίζουν γι' αυτές. Συνέπεια δηλαδή είναι η σωστή ιεραρχία των προσωπικών αξιών, ιεραρχία που όχι μόνο θ' αναγνωρίζει ο κάθε πολίτης, παρά θα βοηθά και στο στήσιμό της.

Όπως τα άτομα διαφέρουν μεταξύ τους, έτσι και οι λαοί. Τις διαφορές αυτές δεν τις αρνείται το ανθρωπιστικό ιδανικό, αρνείται όμως το χωρισμό τω λαών σε λαούς κυρίων και λαούς σκλάβων ή λαούς που πρέπει να εξοντωθούν. Γι' αυτό όλοι οι λαοί έχουν την ανθρώπινη τους αξία, την αξία του

ανθρώπου, και όλοι έχουν το ίδιο δικαίωμα να ζήσουν ανθρωπινά και ν' αναπτύξουν τον εαυτό τους ελεύθερα. Αλλά κι εδώ εννοούμε την ελευθερία μέσα στα όρια που ορίζουν όσες δεσμεύσεις επιβάλλει σε όλα ανεξαιρέτως τα κράτη αυτό το ίδιο ανθρωπιστικό ιδανικό· η ελεύθερη μάλιστα ανάπτυξη τους πλουτίζει ποικιλότροπα και υψώνει τη ζωή γενικά της ανθρωπότητας και τον πολιτισμό της.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Με ποιους παράγοντες συσχετίζει τη δημιουργία ιδανικών ο συγγραφέας;**
- 2. Ποια θεωρεί ως βασικά στοιχεία του ανθρωπισμού;**
- 3. Ποιοι είναι οι πραγματικά ελεύθεροι κατά το συγγραφέα;**

**4. Να σχολιάσετε τη φράση:
«Αναγκαία συνέπεια των διαφορών
αυτών σε μια πολιτεία καλά
οργανωμένη είναι ο καθένας να
παίρνει μέσα σ' αυτή τη θέση που
του έχει ορίσει το φυσικό του και
όχι η κοινωνική και οικονομική
θέση του σπιτιού του».**

**5. Πώς πρέπει να αντιμετωπίζουν
τους άλλους λαούς τα άτομα που
εμπνέονται από ανθρωπιστικά
ιδανικά; Ποια θέση παίρνει πάνω σ'
αυτό ο Δελμούζος;**

Αθήνα, Νεοκλασικό κτίριο

Αλέξανδρος Δελμούζος (1880-1956)

Γεννήθηκε στην Άμφισσα και πέθανε στην Αθήνα. Σπούδασε φιλολογία στη Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών και Παιδαγωγικά στη Γερμανία. Καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής Θεσσαλονίκης για μια δεκαετία περίπου και ένα από τα ιδρυτικά μέλη του Εκπαιδευτικού Ομίλου (1910). Υπήρξε κορυφαίος παιδαγωγός και μια από τις πιο αξιόλογες μορφές του Εκπαιδευτικού Δημοτικισμού, τον οποίο είδε σαν ένα γενικότερο εθνικό πνευματικό κίνημα. Έσκυψε με πάθος πάνω στα προβλήματα του νέου ελληνισμού κι εργάστηκε για την αναμόρφωση της εθνικής παιδείας. Ο Δελμούζος συνδύαζε

θεωρητικό και πρακτικό νου. Ό,τι κυρίως τον χαρακτήριζε ήταν η παιδαγωγική πράξη. Για την πραγμάτωση των απόψεών του οργάνωσε το πρωτοποριακό Παρθεναγωγείο του Βόλου. Οι νεωτεριστικές του όμως τάσεις και οι παιδαγωγικές καινοτομίες του τον έφεραν σε αντίθεση με διάφορους αντιδραστικούς κύκλους που και το σχολείο τον ανάγκασαν να κλείσει και τον ίδιο, με αστήρικτες, όπως αποδείχτηκε, κατηγορίες, τον οδήγησαν στο δικαστήριο (Εφετείο Ναυπλίου). Αυτές τις εμπειρίες του από το σχολείο του Βόλου ο Δελμούζος τις εκθέτει στο έργο του: Το κρυφό Σκολεϊό 1908-1911 (1950). Άλλα έργα του και δημοσιεύματα: Οι κλασικοί σε μετάφραση (1916), Προς την εκπαιδευτική αναγέννηση (1919),

**Δημοτικισμός και Παιδεία (1927), Ο
Φώτης Φωτιάδης και το
Παιδαγωγικό του έργο (1948),
Μελέτες και Πάρεργα (1958) κ.ά.**

Δημήτριος Γληνός

Δημιουργικός Ιστορισμός (απόσπασμα)

ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΑΥΤΗ που γράφτηκε το 1916 ο συγγραφέας εξετάζει το πώς θα ήταν δυνατόν οι πολιτισμικές αξίες των κλασικών εποχών να είναι γόνιμες στην εποχή μας. Οι αξίες αυτές, παρατηρεί ο Γληνός, όπως είναι η γλώσσα, οι ηθικές αντιλήψεις, το δίκαιο, τα ήθη και έθιμα κτλ., μεταβιβάζονται στους μεταγενέστερους είτε υποσυνείδητα είτε συνειδητά. Υποσυνείδητη μεταβίβαση των πολιτισμικών αξιών τον παρελθόντος γίνεται με την ιστορική συνέχεια από γενιά σε γενιά. Έτσι μεταβιβάζονται ως άμεση κληρονομιά γλωσσικοί,

λογοτεχνικοί και εκφραστικοί γενικά τύποι, θρησκευτικές και ηθικές αντιλήψεις καθώς και τεχνικά μέσα. Οι κληρονομημένες αυτές αξίες αποτελούν το συντηρητικό θεμέλιο του πολιτισμού.

Εκτός όμως από την άμεση αυτή και υποσυνείδητη επιβίωση των αξιών του παρελθόντος έχουμε και τη συνειδητή προσπάθεια να ξαναγυρίσουμε σε παλιές αξίες και να τις εκμεταλλευτούμε για το παρόν. Τη συνειδητή αυτή επιστροφή στα περασμένα ο συγγραφέας την ονομάζει ιστορισμό. Στην περίπτωση αυτή δε χρειάζεται άμεση συνέχεια. Λαοί που βγαίνουν από τα σκότη της πρωτόγονης ζωής στρέφουν τα μάτια τους στις ανώτερες αξίες του παρελθόντος. Σ' αυτές επίσης στρεφόμαστε κάθε φορά που οι

σύγχρονες αξίες κλονίζονται και περνούν μία κρίση. Υπάρχουν όμως δύο είδη ιστορισμού· το πρώτο, που χαρακτηρίζεται ως αυτούσια μεταφορά και μίμηση αξιών, είναι ο άγονος ιστορισμός. Το δεύτερο είδος το ονομάζει μετουσίωση* αξιών. Εδώ διακόπτουμε την περίληψη, για να δούμε τη συνέχεια της μελέτης:

Το δεύτερο είδος του ιστορισμού, που τ' ονομάσανε μετουσίωση αξιών, φανερώνεται σ' εποχές δημιουργικής ορμής. Κάθε λαός δεν αποτελεί ένα ομοιόμορφο σύνολο ατόμων, ούτε επομένως οι συνισταμένες των κοινωνικών ενεργειών, που τις ονομάσαμε αξίες

μετουσίωση: μεταβολή της ουσίας, αφομοίωση.

του πολιτισμού, είναι γεννήματα του συνόλου των ατόμων ενός λαού. Τις περισσότερες φορές είναι δημιουργήματα στενότερων ομάδων ή κοινωνικών τάξεων. Μια κοινωνική τάξη, που έχει την ηγεμονία μέσα στο σύνολο, όσο και αν έχει κοινές τις ρίζες και αντλεί στοιχεία από το σύνολο, δημιουργεί ή συντηρεί τις αξίες του πολιτισμού αυτή κατά έναν τύπο σύμφωνο με τα συμφέροντά της, τις επιδράσεις που δέχεται και την πλαστική της δύναμη. Οι γερασμένες λοιπόν κοινωνικές τάξεις κρατιούνται στα περασμένα κατά το πρώτο είδος του ιστορισμού και όσο ο υπόλοιπος λαός από αδυναμία δεν κατορθώνει να σπάσει τα δεσμά, που του βάνει η κυρίαρχη τάξη του, μένει στάσιμος και παρουσιάζει ως

σύνολο την εικόνα που δώσαμε παραπάνω, όταν επικρατεί ο νοσηρός ιστορισμός. Το ίδιο συμβαίνει και με λαούς νέους, που όταν πρωτοήρθαν σ' επαφή με ανώτερο πολιτισμό, δέχτηκαν την επίδραση του και υποτάχτηκαν σ' έναν ψυχικό κόσμο ανώτερο με όλες τις αντιπροσωπευτικές του αξίες. Έτσι λ.χ. οι γερμανικοί λαοί άμα ήρθαν σ' επαφή με το ρωμαϊκό κόσμο. Άμα όμως μια υποταγμένη κοινωνική τάξη, παίρνοντας σιγά σιγά στα χέρια οικονομική βάση ανεξάρτητη και επομένως και δύναμη και ολοένα μεγαλύτερη συνείδηση του εαυτού της, τείνει να κυριαρχήσει αυτή μέσα στο σύνολο του λαού, ή άμα ένα έθνος ωριμάζοντας ολοένα περισσότερο πάρει συνείδηση του εγώ του απέναντι του ξένου ψυχικού

**κόσμου, που τον κυριάρχησεν ως
τώρα, τότε όλες οι δημιουργικές
δυνάμεις ξυπνούν και οι
προσπάθειες τείνουν να
διαμορφώσουν αξίες, που να
εκφράζουν ικανοποιητικά τις ορμές
και τις ψυχικές ανάγκες καθώς και
τα συμφέροντα της τάξης ή του
έθνους, που ανεβαίνει.**

**Αυτές είναι οι εποχές των
κρίσεων, που παλαιοί πολιτισμοί
και γερασμένες αξίες κλονίζονται
και νέοι κόσμοι γεννιούνται. Τα
κινήματα μάλιστα αυτά, όταν
συντρέχουν οι ιστορικοί όροι,
παίρνουν πολύ πλατύτερη έκταση,
ξεπερνούν τα σύνορα λαών και
εθνών, απλώνονται σε μεγάλο
μέρος ή και στο σύνολο του
πολιτισμένου κόσμου και γίνονται
παγκόσμια, με την περιορισμένη
έννοια που δίνουμε στο παγκόσμιο,**

κλείνοντας το κάθε φορά μέσα στα όρια της πολιτισμένης ανθρωπότητας. Έτσι λ.χ. το ρωμαϊκό κράτος είχε πλάσει τους κατάλληλους όρους για να εξαπλωθεί σ' όλο τον πολιτισμένο κόσμο η μεγάλη ηθική και πνευματική κρίση, απ' όπου πήγασε ο χριστιανισμός. Έτσι επίσης στην εποχή της Αναγέννησης υπήρχαν οι κατάλληλοι ιστορικοί όροι για ν' απλωθεί το κίνημα, που φέρνει τ' όνομα τούτο, σ' όλη σχεδόν τη δυτική Ευρώπη.

Σε τέτοιες λοιπόν εποχές δημιουργικής ζύμωσης φανερώνεται πρώτα μια αντίθεση έντονη προς τα καθιερωμένα καθεστώτα, προς την παράδοση, προς τις αντιπροσωπευτικές αξίες, που ως τότε κυριαρχούσαν. Αυτές

φαίνονται κενές, πενιχρές, δεν ανταποκρίνονται πια στις ψυχικές ανάγκες των ανθρώπων, είναι δεσμά που πρέπει να σπάσουν. Κάτι νέο πρέπει να 'ρθει, κάτι καλύτερο, κάτι απολυτρωτικό, και φυσικά ορμούν οι ανώτεροι άνθρωποι κάθε λαού, για να βρουν την έκφραση αυτού του νέου.

Τότε δυο πράγματα είναι δυνατό να συμβούν.

Α΄) Απαρνιούνται οι άνθρωποι ολωσδιόλου την καθιερωμένη παράδοση. Όλος ο ως τότε πολιτισμός χαρακτηρίζεται νοσηρό γέννημα, παραστράτημα του ανθρώπου από τη φύση. Ξαναγύρισμα στη φύση, αναγνώριση απόλυτη των ειδολογικών*

ειδολογικός: αυτός που αναφέρεται στο είδος.

δυνάμεων του ανθρώπου, ανεξάρτητα και αντίθετα προς κάθε καθιερωμένη έκφραση είναι τα χαρακτηριστικά σημάδια των εποχών αυτών. Νατουραλισμός,* ορθολογισμός,* απόλυτος συγχρονισμός είναι οι όροι, που εκφράζουν μια τέτοια κατάσταση. Χαρακτηριστικός τύπος τέτοιας εποχής ο δέκατος όγδοος αιώνας στη δυτική Ευρώπη. Και ονομάζομε

νατουραλισμός: φιλοσοφικός όρος που σημαίνει το σύστημα εκείνο που αποδίδει τα πάντα στη φύση θεωρώντας την πρώτη αρχή.

ορθολογισμός: η φιλοσοφική θεωρία που υποστηρίζει ότι όλα μπορούν να εξηγηθούν με τη βοήθεια του ορθού λόγου, δηλ. με μέσο τη λογική που διαθέτει ο άνθρωπος.

την τάση αυτή απόλυτο
συγχρονισμό, γιατί φυσικά η τέλεια
απάρνηση κάθε αξίας
δημιουργημένης ως τότε είναι
εικονική. Οι ζωντανές αξίες του
παρόντος και το παρελθόν που ζει
μέσα σ' αυτές αποτελούν αναπό-
σπαστο και αναφαίρετο στοιχείο
της ψυχικής ζωής των ανθρώπων.

Έτσι ο Ρουσσό* κηρύχνοντας
την απάρνηση του πολιτισμού και
την επιστροφή στη φύση κρατά λ.χ.
τη γλώσσα, τη γαλλική γλώσσα του
καιρού του, που είναι καταστάλαγ-
μα ψυχικής εξέλιξης μακρόχρονου

Ρουσσό: (Ζαν-Ζακ, 1712-1778).

Γάλλος συγγραφέας και φιλόσοφος
που κήρυξε ανάμεσα στα άλλα και
την ανάγκη να επιστρέψει ο
άνθρωπος σε ένα φυσικότερο
τρόπο ζωής.

πολιτισμού και άπειροι θησαυροί και αξίες κληρονομημένες από τα περασμένα ζουν μέσα της.

Β΄) Συχνότερα όμως η δημιουργική ζύμωση δεν παίρνει το δρόμο τούτο, δεν είναι τέτοια η πεποίθηση των ανθρώπων στο εγώ τους, στο «φυσικό και έμφυτο λόγο», που κηρύχνεται από τους ορθολογιστές ως μόνος οδηγός. Συχνότερα η ζήτηση του νέου στρέφεται στα περασμένα και πριν να βρει την ιδιότυπη έκφραση, που θα ικανοποιήσει ολοκληρωτικά τις ανάγκες του παρόντος, αναζητά στο παρελθόν τις ιδανικές αξίες, που είναι οι συγγενέστερες και επομένως οι σχετικά ικανοποιητικότερες για τις σύγχρονες ορμές, και προσπαθεί σ' αυτές να ξεχύσει τη δημιουργική πνοή ή αυτές ν' αφομοιώσει και απ' αυτές να πάρει

τα στοιχεία για να πλάσει τις νέες αξίες. Τότε το παρελθόν γίνεται σπέρμα ζωογόνο για το παρόν, βοηθεί τη διαμόρφωσή του, δίνει ιδανικά παραδείγματα και όχι καλούπια, που να πρέπει αυτούσια να επιβληθούν και να συντρίψουν κάθε ορμή. Αυτές είναι αληθινά δημιουργικές εποχές και το είδος του ιστορισμού, που φανερώνεται σ' αυτές, είναι ο δημιουργικός ιστορισμός, δηλ. ο αρμονικός συνδυασμός των αξιών του παρελθόντος με τις δυνάμεις και τις ορμές του παρόντος, έτσι που και τα περασμένα να δίνουν κάθε στοιχείο, που μπορεί να χρησιμεύει για ιδανικό παράδειγμα και ν' αφομοιώνεται από το παρόν και η σύγχρονη ορμή ν' απλώνεται άνετα και να εξυψώνει τα δικά της στοιχεία σε αξίες πολιτισμού όσο

**μπορεί περισσότερο
ικανοποιητικές για τις σύγχρονες
ψυχικές ανάγκες.**

**Αυτή είναι η μόνη σωστή έννοια
του κλασικισμού.**

**Εννοείται ότι η δημιουργική
ζύμωση, όπως την περιγράψαμε
παραπάνω, μπορεί να έχει
γενικότερο ή πιο περιορισμένο
χαρακτήρα, μπορεί ν' αποβλέπει σε
όλα τα είδη των αξιών του
πολιτισμού ή σε μερικά απ' αυτά.
Το συχνότερο μάλιστα είναι ότι
ποτέ δε φανερώνεται ταυτόχρονα
μια γενική και πολυμερή
δημιουργία, αλλά μια κύρια γραμμή,
που τότε είναι θρησκευτική, τότε
πολιτειακή, τότε κοινωνική, τότε
λογοτεχνική, τότε καλλιτεχνική,
τότε βιοτεχνική. Έμμεσα όμως
πάλι και είτε ταυτόχρονα είτε σε μια
αλληλουχία όχι πολύ μακρόχρονη,**

η δημιουργία σ' ένα επίπεδο δεν αφήνει αδιάφορα και μερικά άλλα συγγενή.

Παραδείγματα τέτοιου ιστορισμού μάς δίνει πάλι πρώτα πρώτα η γλώσσα, που επειδή είναι το κυριότερο εκφραστικό μέσο του ψυχικού κόσμου, γίνεται συνηθέστερα το όργανο των δημιουργικών κινημάτων. Έτσι λ.χ. όταν οι λαοί της δυτικής Ευρώπης έφτασαν σε συνείδηση του εγώ τους και πολεμώντας τη λατινική παράδοση κινήθηκαν να δημιουργήσουν ιδιότυπο πολιτισμό, αισθάνθηκαν την ανάγκη να υψώσουν τις εθνικές ή μητρικές τους γλώσσες σε όργανα εκφραστικά των ψυχικών αναγκών τους. Οι λογοτέχνες, οι κοινωνικοί και θρησκευτικοί μεταρρυθμιστές καλλιέργησαν τις περιφρονημένες

ως τότε γλώσσες, που μόνο τις μιλούσαν ή τις χρησιμοποιούσαν στο λαϊκό τραγούδι. Ταυτόχρονα όμως έχουμε και ένα άνθισμα του κλασικισμού, με ιδανικό ως προς το γλωσσικό μέρος την καλλιέπεια, την *eloquentiam*.

Ο τέτοιος κλασικισμός στάθηκε χρησιμότετος στη διάπλαση όλων των γλωσσών και των νεολατινικών και των αγγλοσαξωνικών και των σλαβικών ακόμη. Γιατί η καλλιέπεια, που τα πρότυπα της τ' αναζητούσαν στους κλασικούς συγγραφείς της Ρώμης και των Αθηνών, συνειδητά ή υποσυνείδητα βοήθουσε τη διαμόρφωση των γλωσσών αυτών, τις πλούτιζε με εκφραστικούς τρόπους, τους μετάδινε αρετές του ύφους, ακρίβεια, αποχρώσεις, λεπτότητα, σαφήνεια. Έτσι έγιναν

οι κλασικοί των Αθηνών και της Ρώμης το σχολείο των μεγάλων συγγραφέων και αυτή την έννοια είχε όχι μόνο τότε μα και αργότερα στη Γερμανία του Γκαίτε λ.χ. και έχει και σήμερα ακόμη ο σωστός γλωσσικός κλασικισμός για όλα τα πνεύματα που κήρυξαν την ανεκτίμητη αξία του.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Αφού μελετήσετε προσεχτικά την περίληψη που περιέχεται στο εισαγωγικό σημείωμα να απαντήσετε στις ακόλουθες ερωτήσεις: α) Πώς μεταβιβάζονται στους μεταγενέστερους οι πολιτισμικές αξίες του παρελθόντος; β) Τι ονομάζει ο συγγραφέας ιστορισμό και σε ποια είδη τον διακρίνει;

2. Πότε μια κοινωνική τάξη ή ένα έθνος μπορεί να διαμορφώσει νέες αξίες και τι εκφράζουν οι αξίες αυτές;

3. Ποιες εποχές ονομάζει ο συγγραφέας «εποχές κρίσεων» και ποια είναι τα χαρακτηριστικά τους;

4. Τι είναι κατά το συγγραφέα ο δημιουργικός ιστορισμός;

5. Μπορούμε να κατατάξουμε και το πνευματικό κίνημα του δημοτικισμού στο δημιουργικό ιστορισμό; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας. (Να βασίσετε την απάντησή σας στην προσεχτική μελέτη του κειμένου, στην εισαγωγή της ενότητας και σε ό,τι άλλο σχετικό γνωρίζετε για το δημοτικισμό).

Δημήτρης Γληνός (1882-1943)

Κοινωνιολόγος και εκπαιδευτικός με βαθύ φιλοσοφικό στοχασμό και καθαρή σκέψη, κατέχει μια από τις πρώτες θέσεις στην ιστορία των εκπαιδευτικών μας πραγμάτων. Γεννήθηκε στη Σμύρνη και ύστερα από μεταπτυχιακές σπουδές που έκανε στη Γερμανία εγκαταστάθηκε το 1911 στην Ελλάδα και αγωνίστηκε για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Ήταν μέλος του Εκπαιδευτικού Ομίλου και συνέταξε τα εκπαιδευτικά νομοσχέδια του 1913. Προσχώρησε στην Επανάσταση της Θεσσαλονίκης και πρωτοστάτησε μαζί με τον Αλέξ. Δελμούζο και το Μαν. Τριανταφυλλίδη στην Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση του

1917 από τη θέση του Γεν. Γραμματέα του Υπουργείου Παιδείας. Αργότερα ίδρυσε την Ανώτερη Γυναικεία Σχολή και την Παιδαγωγική Ακαδημία, όπου δίδαξε κοινωνιολογία και ιστορία. Μετά τη διάσπαση του Εκπαιδευτικού Ομίλου το 1926 ιδρύει το περιοδικό Αναγέννηση. Για τις πολιτικές του ιδέες εξορίστηκε από το δικτατορικό καθεστώς του Μεταξά και πέθανε κατά την κατοχή στην Αθήνα. Έργα του: Έθνος και Γλώσσα (1915, 1922), Δημιουργικός Ιστορισμός (1920), Η κρίση του δημοτικισμού (1923), Ένας άταφος νεκρός (1925), μετάφραση με εισαγωγή του Σοφιστή του Πλάτωνα. Μετά το θάνατο του εκδόθηκαν Η τριλογία του πολέμου και Οι Εκλεκτές σελίδες.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 9ου ΤΟΜΟΥ

ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΣΧΟΛΗ

(συνέχεια από τον 8ο τόμο)

Κ. Κρυστάλλης, Στο Σταυραϊτό (Άπαντα, Μιχ. Περάνθη)	5
Βιογραφικό σημείωμα	11
Κ. Χατζόπουλος, Δε γυρεύω ξένο	13
Ήρθες (Βραδινοί Θρύλοι, εκδ. Ελευθερουδάκης)	15
Μ. Μαλακάσης, Ο Μπαταριάς (Βασ. βιβλιοθήκη 14)	17
Βιογραφικό σημείωμα	29
Ι. Γρυπάρης, Εστιάδες (Άπαντα, Βαλέτας)	32
Βιογραφικό σημείωμα	40
Λ. Πορφύρας, Το θέατρο	42
Βιογραφικό σημείωμα	45

Α. Σικελιανός, Άγραφον	46
Πνευματικό εμβατήριο (Λυρικός βίος, εκδ. Ίκαρος)	53
Δείπνος	58
Ιερά Οδός	64
Στ' όσιου Λουκά το μοναστήρι (Ποιήματα, εκδ. Ίκαρος)	82
Βιογραφικό σημείωμα	90
Κ. Βάρναλης, Οι μοιραίοι	93
[Πάλι μεθυσμένος είσαι]	100
Το πέρασμα σου (εκδ. Κέδρος)	103
Οι πόνοι της Παναγιάς (εκδ. Κέδρος)	105
Βιογραφικό σημείωμα	110
Γ. Ψυχάρης, Δυο λόγια (εκδ. Ερμής)	112
Βιογραφικό σημείωμα	121

Φ. Φωτιάδης, Το γλωσσικό ζήτημα κι η εκπαιδευτική μας αναγέννησις (εκδ. Βιβλιοπωλείο Εστίας)	123
Βιογραφικό σημείωμα	129
Α. Δελμούζος, Το Ανθρωπιστικό Ιδανικό (Μορφ. Ίδρ. Εθν. Τραπέζης)	131
Βιογραφικό σημείωμα	139
Δ. Γληνός, Δημιουργικός Ιστορισμός (Εκλεκτές σελίδες, 1)	142
Βιογραφικό σημείωμα	159
Περιεχόμενα	161

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.